

Kommunstyrelsens arbetsutskott
Protokollsutdrag

Datum:
2020-11-17

§ 362

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

KSN-2020-02088

Beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta

1. **att** anta Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor enligt ärendets **bilaga 1**.

Sammanfattning

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor syftar till att säkra god utemiljö i den fysiska planeringen vid förskolor och grundskolor, för att stödja barns utveckling. Den koncerngemensamma riktlinjen underlättar en effektiv planerings- och genomförandeprocess av kommande grundskolor och förskolor.

Riktlinjen bidrar till att uppfylla mål 3 samt åtgärd nr 21 i handlingsplanen kopplad till Barn- och ungdomspolitiska programmet.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 11 augusti 2020
- Bilaga 1, Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor
- Bilaga 2, Ekonomiska konsekvenser av Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor
- Bilaga 3, Fördjupning till Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor
- Bilaga 4, Sammanfattning av nämndöverläggningar
- Bilaga 5, Sammanställning av samtliga nämndöverläggningar

Yrkanden

Hanna Victoria Mörck (V) yrkar i första hand:

1a) att stryka punkt tre för respektive zon om att göra avsteg från en större friyta för förskolor.

Justerandes signatur

Utdragsbestyrkande

Kommunstyrelsens arbetsutskott
Protokollsutdrag

Datum:
2020-11-17

Hanna Victoria Mörck (V) yrkar i andra hand:

1b) Att ändra normen för antal barn med liten friyta i punkt tre för respektive zon för förskolor från 80 till 40 barn.

2a) Att stryka undantaget från friytekraV och storlek få förskolegård efter punkt tre i zon ett som börjar och slutar med ”I undantagsfall kan avsteg från friytekraVet göras... parkgränsen ska finnas inom 300 meters gångavstånd”

Hanna Victoria Mörck (V) yrkar i tredje hand:

2b) Att undantaget enbart får användas vid ombyggnation, och aldrig från användas när förskolegårdar planeras för nybygge, samt att parken måste ligga i direkt anslutning till förskolan och att möjlighet att ta del av parken i anspråk för förskolan istället, måste prövas först

Samt lägga till

3) Att försök att få till större förskolegårdar än minimikraVet alltid måste övervägas inom zon ett och två.

4) Att normen för zon 2 ej får användas när vi bygger helt nya områden, eftersom det då finns plats att planera för barn och inte är rimligt att redan från början pruta ner gårdstorlekar när vi vet hur viktigt det är för hälsa, miljö och god pedagogik med plats för barn i tät stad.

Fredrik Ahlstedt (M) yrkar:

att i riktlinjen styrka stycket:

I undantagsfall kan avsteg från friytekraVet göras. Extra stora åtgärder krävs i dessa fall för att säkerställa kraVen på goda gårdskvaliteter. Minimikrav: 15 kvm/barn.

Jonas Petersson (C) yrkar:

att Zon 1 – Innerstadens minimikrav är 30 m² per barn vid färdigställande av gården eller att Zon 1 – Innerstadens gård bör ha en minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter.

att Zon 1 – I undantagsfall kan avsteg från friytekraVet göras. Extra stora åtgärder krävs i dessa fall för att säkerställa kraVen på goda gårdskvaliteter.

Minimikrav: 20 m² per barn.

att Zon 2 – Stadsbebyggelse där tät stad är målbilden har samma krav på gårdskvaliteter som förslaget för zon 3

att planeringsverktyget inkluderar parametrar som inte bara ser till närhet till park och lekfunktioner utan också undanröjer de barriärer som kan finnas mellan skolan och parken och lekfunktionen.

Beslutsgång

Ordförande ställer först Hanna Victoria Mörcks (V) förstahands yrkande mot avslag och finner att arbetsutskottet avslår detsamma.

Justerandes signatur

Utdragsbestyrkande

Kommunstyrelsens arbetsutskott
Protokollsutdrag

Datum:
2020-11-17

Ordförande ställer därefter Hanna Victoria Mörcks (V) andrahands yrkande mot avslag och finner att arbetsutskottet avslår detsamma.

Ordförande ställer därefter Hanna Victoria Mörcks (V) tredjehands yrkande mot avslag och finner att arbetsutskottet avslår detsamma.

Ordförande ställer därefter Jonas Peterssons (C) yrkanden mot avslag och finner att arbetsutskottet avslår detsamma.

Ordförande ställer därefter Fredrik Ahlstedts (M) yrkande mot avslag och finner att arbetsutskottet avslår detsamma.

Ordförande ställer slutligen föreliggande förslag mot avslag och finner att arbetsutskottet bifaller detsamma.

Reservationer

Fredrik Ahlstedt (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Hanna Victoria Mörck (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Jonas Petersson (C) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande med motiveringen:

Centerpartiet är positiva till att kommunen tar till sig Boverkets och forskningens beprövade praxis och gör egna lokala riktlinjer, speciellt när det funnits en osäkerhet om och hur det funnits en rekommenderad praxis från Boverket att förhålla sig till. Som underlaget pekar finns forskning och bedrövad praxis som visar på vikten av barns möjlighet till rörelse. För motoriska utvecklingen, för bättre inläring och för allmänhälsan. Ytan spelar en väsentlig roll för att ytan ska rymma olika kvaliteter och det är bra att riktlinjen tar med det i kraven på gårdsqualiteter. Praxis visar också på att ytan har betydelse på slitage och den praktiska förutsättningen att välja naturliga material som stimulerar till fri lek och rörelse.

Centerpartiet tycker det är bra att utredningen pekar på de ekonomiska aspekterna. Det finns både kortsiktiga och långsiktiga ekonomiska aspekter och vi menar att förutsättningen för barns rörelse måste beaktas när nya stadsdelar byggs. Att investera i förskole- och skolgårdar som följer beprövad praxis och som tillgängliggörs för lek och rörelse även utanför skoltid är både ur ett hälsoperspektiv och samhällsplaneringsperspektiv rätt. Därför menar Centerpartiet att nya stadsdelar planeras så skolans utemiljö följer praxis för god utemiljö och ger synergier med omkringliggande stadsfunktion.

För att uppnå en kommun gemensam riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor som både är praktiskt genomförbar, ekonomiskt försvarbar och med ett långsiktigt hälsoperspektiv yrkar Centerpartiet på ändringar.

Justerandes signatur

Utdragsbestyrkande

Stadsbyggnadsförvaltningen
Tjänsteskrivelse till kommunstyrelsen

Datum:
2020-08-11

Diarienummer:
KSN-2020-02088

Handläggare:
Lotta Wikegård, Sara Rytter, Elisabet Jonsson

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

1. **att** anta Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor enligt ärendets **bilaga 1**.

Ärendet

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor syftar till att säkra god utemiljö i den fysisk planeringen vid förskolor och grundskolor, för att stödja barns utveckling. Den koncerngemensamma riktlinjen underlättar en effektiv planerings- och genomförandeprocess av kommande grundskolor och förskolor.

Riktlinjen bidrar till att uppfylla mål 3 samt åtgärd nr 21 i handlingsplanen kopplad till Barn- och ungdomspolitiska programmet.

Beredning

Ärendet har beretts av stadsbyggnadsförvaltningen tillsammans med kommunledningskontoret, utbildningsförvaltningen, miljöförvaltningen, Skolfastigheter och Uppsalahem AB. Institutionen för stad och land på SLU Ultuna samt Barnombudet i Uppsala län har deltagit i referensgruppen.

Ärendet har beretts i utvecklingsledningsgrupp för samhällsbyggnad, utvecklingsledningsgrupp för Hälsa, omsorg, skola och fritid samt koncernledningsgruppen.

Ärendet har tagits upp som överläggningsärende i följande nämnder: plan- och byggnadsnämnden, kulturnämnden, miljö- och hälsoskydds-nämnden, idrotts- och

fritidsnämnden, gatu- och samhällsmiljönämnden samt utbildningsnämnden. Se bilagda sammanställningar i **bilaga 4** samt **bilaga 5**.

Riktlinjen med bilagor utgår från barnperspektivet, dvs forskning, beprövad praxis och erfarenhet av vad barn behöver. Barnets perspektiv, direktdialog med barn, lyfts i ett tillhörande planeringsverktyg för kommande planeringssteg. Det samlade resultatet blir ett barnrättsperspektiv.

Perspektiven för näringsliv och jämställdhet har beaktats.

Föredragning

Riktlinjens syfte är att

- möjliggöra en koncerngemensam bild av förskole- och grundskolegårdar
- beskriva den storlek samt kvalitet som ska gälla för att nå en god utemiljö som stödjer barns utveckling vid förskolor och grundskolor
- säkerställa att de beslut som tas gällande utemiljön vid förskolor och grundskolor är barnrättsmedvetna.

Barns och ungas ytor minskar i den täta staden vilket kan ha en negativ påverkan på barns och ungas hälsa och utveckling. Att investera i tillräckligt stora friytor med god kvalitet är ett sätt att prioritera barn och unga vilket bidrar till ett socialt och ekonomiskt hållbart Uppsala. Denna riktlinje gällande utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun, är ett planeringsstöd för att säkerställa tillräckligt stora friytor med god kvalitet för lek och lärande, fysisk aktivitet samt återhämtning, samtidigt som befolkningen ökar och staden förtätas. I det tillhörande digitala planeringsverktyget ges även vägledning kring inhämtande och tillvaratagande av barns egna åsikter.

Målsättningen med riktlinjen är att vända en trend av minskade ytor för barnen i staden. Tidigare beslutade riktlinjer har inte följts, vilket lett till minskade utemiljöytor på de förskolor och skolor som byggts de senaste åren. Den här riktlinjen innebär en balansering mellan tillräcklig yta och kvalitet för barnets bästa, platsens läge i staden/kommunen och ekonomi. Det är en riktlinje som är realistisk och som kommer att kunna följas.

Riktlinjerna bygger på såväl kvalitetsaspekter som yta för förskole- och skolgård. Kvalitetsaspekterna ska säkra ett högt lekvärde som lockar till rörelse och kreativitet, samt god hälsa med sol, skugga och lä. Ytkravet innehåller parametern minsta möjliga yta för att rymma tillräckliga lekvärden. Riktlinjen innehåller även parametern yta per barn för att säkra gårdar som klarar slitage och kan vara gröna med naturmaterial.

Kommunen är indelad i zon 1, zon 2 och zon 3, där riktlinjerna har olika ytkrav. De flesta förskolor kommer att byggas i zon 2 där riktlinjerna för förskola blir 30 kvadratmeter per barn, vilket är en stor förbättring mot de 15 till 20 kvadratmeter per barn som blivit utfallet de senaste åren.

Riktlinjen ersätter Riktlinjer för utemiljö i förskola och grundskola i Uppsala kommun, som antogs av fastighetsnämnden 3 mars 2011.

Ekonomiska konsekvenser

I ärendets **bilaga 2** Ekonomiska konsekvenser av Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor, beskrivs de ekonomiska konsekvenserna kopplade till riktlinjen gällande investering, underhåll, reinvestering samt övergripande exempel gällande inkomstbortfall för kommunen som markägare.

Bilagan innehåller även en beskrivning av vissa långsiktiga samhällsekonomiska vinster till följd av förebyggande insatser samt utdrag ur Boverkets konsekvensbeskrivning.

Den föreliggande riktlinjen har konsekvenser för kommunalekonomi främst genom att ett krav på rymliga utemiljöer innebär att viss mark inte kan utnyttjas för annan typ av exploatering. Detta är en förutsättning som måste beaktas i varje enskilt projekt. Storleken på bortfallet av intäkt beror på vilken zon det gäller och vilken annan typ av alternativ markanvändning som skulle kunna vara aktuell.

Schablonbaserade bedömningar av möjliga intäkter inom ramen för planerad utbyggnad av sydöstra stadsdelarna, visar på att ökad exploatering med bostäder i stället för ökad förskole- och skolgårdsyta, skulle kunna ge ökade markförsäljningsintäkter på 30 års sikt med 290 - 440 miljoner kronor. Denna intäktsökning motsvarar en ökad egenfinansiering av området behov av investeringar i skola, förskola och idrottsanläggningar med 5–7 procent fram till år 2050. De ekonomiska konsekvenserna kan påverkas positivt med aktiv planering i tidiga skeden där man jobbar med lokalisering och samplanering av de allmänna ytorna.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad 11 augusti 2020
- Bilaga 1, Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor
- Bilaga 2, Ekonomiska konsekvenser av Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor
- Bilaga 3, Fördjupning till Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor
- Bilaga 4, Sammanfattning av nämndöverläggningar
- Bilaga 5, Sammanställning av samtliga nämndöverläggningar

Stadsbyggnadsförvaltningen

Joachim Danielsson
Stadsdirektör

Mats Norrbom
Stadsbyggnadsdirektör

Normerande styrdokument

Beslutsfattare:
Kommunstyrelsen

Dokumentansvarig:
Elisabet Jonsson

Datum:
2020-11-12

Diarienummer:
KSN-2020-02088

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskola och grundskola

Policy

Riktlinje

Rutin

Vägledning

Innehåll

Inledning	3
Syfte.....	3
Omfattning	3
Riktlinje för utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun	4
Krav på gårdskvaliteter	4
Krav på lokalisering	6
Krav på friyta	7
Lagbestämmelser och krav	9
Spridning.....	9
Uppföljning	10
Relaterade dokument.....	10
Bilaga 1	11
Bilaga 2	12
Bilaga 3	13

Inledning

Uppsala kommun växer och förväntas år 2050 uppnå cirka 340 000 invånare. Denna befolkningsökning ska mötas med fler bostäder, arbetsplatser, mötesplatser, förskolor, grundskolor och en utökad kollektivtrafik. Enligt Uppsala kommuns översiktsplan kommer den största delen av den tillkommande bebyggelsen att ske inom Uppsala tätort.

Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag. Detta har höjt kraven på Sveriges kommuner att arbeta på ett strukturerat sätt gällande frågor som rör barns rättigheter. Barnets bästa ska beaktas vid varje beslut som berör barn. FN:s barnrättskommitté lyfter kommuners arbete med budget och stadsplanering som ett exempel på sammanhang där sådan prövning bör genomföras.

Barn och ungas ytor minskar i den täta staden vilket kan ha en negativ påverkan på barn och ungas hälsa och utveckling. Denna riktlinje gällande utemiljö för förskolor och grundskolor i Uppsala kommun är ett planeringsstöd för att säkerställa tillräckligt stora friytor med god kvalitet för lek och lärande, fysisk aktivitet samt återhämtning samtidigt som befolkningen ökar och staden förtätas. Att investera i tillräckligt stora friytor med god kvalitet är ett sätt att prioritera barn och unga vilket bidrar till ett socialt och ekonomiskt hållbart Uppsala. Riktlinjen blir en del av att säkerställa att de beslut som tas inom detta område blir barnrättsmedvetna. I det tillhörande planeringsverktyget ges även vägledning kring inhämtande och tillvaratagande av barn och ungas egna åsikter.

Syfte

Riktlinjen:

- möjliggör en koncerngemensam bild av förskole- och grundskolegårdar.
- beskriver den storlek samt kvalitet som ska gälla för att nå en god utemiljö som stödjer barn och ungas utveckling vid förskolor och grundskolor.
- säkerställer att de beslut som tas gällande utemiljön vid förskolor och grundskolor är barnrättsmedvetna.

Omfattning

Riktlinjen gäller alla nämnder och bolagsstyrelser samt andra exploatörer och markägare, med verksamhet som relaterar till planering och projektering av utemiljöer vid förskolor och grundskolor. Riktlinjen gäller i både kommunal och fristående regi samt vid permanent och tillfälligt bygglov.

Riktlinjen ska tillämpas löpande i de delar av samhällsbyggnadsprocessen som rör utemiljö kopplad till förskolor och grundskolor. Detta innefattar:

- Att säkerställa tillräckligt stora friytor och lämplig lokalisering av förskolor och grundskolor i tidiga planeringsskeden samt i detaljplaneskedet.
- Att säkerställa friytors storlek och kvalitet vid projektering och bygglovsgranskning.

Avsteg från riktlinjen om friytans storlek kan medges i vissa fall vilket beslutas av plan- och byggnadsnämnden.

Riktlinje för utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun

Utemiljön vid förskolor och grundskolor är av vikt både för barn och ungas hälsa och utveckling och som ett pedagogiskt verktyg. Plan- och bygglagen ställer krav på att det ska finnas tillräckligt stora friytor som är lämpliga för lek och utevistelser vid bostäder, förskolor och grundskolor. Varken plan- och bygglagen eller miljöbalken har närmare bestämmelser kring storlek och kvaliteter. Det är upp till varje kommun att utifrån lagkravet fastställa vilka riktlinjer som ska gälla på skolgårdar och förskolegårdar. Som stöd i det arbetet har Boverket tagit fram allmänna råd som anger hur man kan eller bör handla för att uppfylla lagkravet, samt en vägledning.

Riktlinjen har tagits fram med ett långsiktigt perspektiv på samhällsutveckling som bygger på barnets bästa i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter. De krav som riktlinjen anger för utemiljöns storlek och kvalitet har tagits fram med utgångspunkt i bland annat plan- och bygglagen, Boverkets allmänna råd om friyta vid fritidshem, förskolor, grundskolor och liknande verksamhet, Boverkets vägledning "Gör plats för barn och unga!" samt forskningsresultat och kunskapssammanställningar. Riktlinjen är Uppsala kommuns beskrivning av hur dessa lagar och råd bör uppfyllas. Att planera för utemiljöer av god kvalitet vid förskolor och grundskolor är en viktig del i att säkra goda levnadsvillkor för barn och unga i Uppsala kommun.

Krav på gårdskvaliteter

Följande krav på gårdskvaliteter gäller alltid, oavsett om friytan beräknats utifrån ytkraven i zon 1, 2 eller 3.

Gården ska erbjuda en varierad miljö och innehålla grönska av naturkaraktär

- Friytan ska vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden.
- Grundläggande kvaliteter som ska eftersträvas är en stor andel grönska av naturkaraktär och en varierad topografi. Befintlig värdefull naturmark ska bevaras och integreras i gårdsmiljön.
- Växtmaterial ska väljas och placeras med långsiktig hållbarhet i fokus. Hänsyn ska tas till slitage, sol, skugga och vattentillgång.
- Andelen konstgjorda material som gummiasfalt och konstgräs ska minimeras och användas med eftertanke eftersom de innebär täta ytor för dagvatten samt avger skadliga ämnen till grundvatten, dagvatten och människor.

Gården ska utgöra en trygg och lekfull miljö som stimulerar fysisk aktivitet

- Gården ska erbjuda en variation av zoner för såväl avskildhet, lugn och återhämtning som mer vilda aktiviteter.
- Gården ska erbjuda en miljö som barn och unga kan interagera med och påverka, där naturmaterial och löst material är en viktig del av lektubudet. Färdiga lekredskap ska spela en begränsad roll. Gården ska erbjuda möjligheten att genom lek utmana sig själv och kalkylera med risker.
- Gården ska belysas och ha en ljussättning som skapar trygghet och ger attraktiva mervärden.
- Gården ska kunna användas till lek, rekreation samt fysisk aktivitet. Skolgårdar bör kunna nyttjas för dessa ändamål även utanför skoltid.

Gården ska ha ett bra mikroklimat som möjliggör utevistelser i både sol och skugga

- Gården ska ha goda sol- och skuggförhållanden. Grönska ska utgöra majoriteten av solskyddet. Vegetation ska placeras med tanke på solinstrålning. Stora storlekar på träd och buskar ska planteras för att åstadkomma skuggeffekter från början. Både vegetation med barr och löv bör väljas.
- Gården ska ha god luftkvalitet.
- Gården ska ha god ljudkvalitet. Grönska samt placering och utformning av byggnader bör användas som åtgärder för att dämpa buller.

Gården ska utgöra en bra grund för utomhuspedagogik

- En gård som tillhör en förskola eller skola ska ha en utformning som stödjer den pedagogiska verksamhet som bedrivs.
- Utemiljön ska utgöra en naturlig del av verksamheten och uppmuntra till lek, lärande och fysisk aktivitet.
- För att åstadkomma en gård som samspelar med den pedagogiska verksamheten och dess behov ska gård och byggnad planeras parallellt och inte som två separata delar.

Gården ska vara användbar för alla

I planeringen av samtliga miljöer strävar Uppsala kommun efter delaktighet för alla. Detta gäller även förskole- och skolgårdar.¹ För att utemiljön ska vara användbar för alla finns ett antal viktiga grundkrav:

- Alla barn och unga ska tryggt kunna förflytta sig på egen hand, vistas på och använda gården.
- Gården ska erbjuda ett varierat utbud av aktiviteter och upplevelser där alla barn och unga får vara delaktiga. Alla ska kunna uppleva risktagande i leken och därmed kunna utforska sina gränser.
- Det ska finnas platser där man kan iaktta, och platser att dra sig undan för återhämtning.

Gården ska ha lämpliga ytor för rening och fördröjning av dagvatten

- Dagvatten som uppkommer inom kvartersmark ska fördröjas och renas lokalt innan anslutning till den allmänna dagvattenanläggningen.
- Rening bör ske med hjälp av växtlighet.
- Dagvattenhanteringen bör utformas för att ge mervärden till lek samt pedagogiska aktiviteter.
- Dagvattnet bör nyttjas som en resurs på gården. Till exempel genom att det används till bevattning.

¹ Sveriges kommuner och landsting (2016). "Mer åt fler på lekplatsen".

Krav på lokalisering

Vid nylokalisering ska förskolor och grundskolor lokaliseras med närhet till grönområde

- Förskolor och grundskolor ska lokaliseras vid naturområde, stadsdelspark eller kvarterspark.
- Om direkt närhet till grönområde inte är möjligt kan i undantagsfall ett avstånd uppemot 300 meter accepteras.

Vid nylokalisering bör grundskolor lokaliseras för att utgöra en del av staden

För att optimera ytorna vid förtätning behöver Uppsala kommun skapa samnyttjande och multifunktionella ytor. Samnyttjande innebär en optimering och samförvaltning av kommunala ytor och resurser. Detta ställer krav på koordinerad planering, lokalisering, yta och kvalitet. Funktioner som bidrar till bland annat friluftsliv, naturpedagogik, fysisk aktivitet, socialt umgänge, idrott och fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter samt lek- och spelmöjligheter lockar till aktivitet och skapar förutsättningar för möten mellan olika grupper i staden. Här spelar skolgårdar en mycket viktig roll och kan med rätt lokalisering, rätt innehåll och rätt utformning bidra till detta.

- Grundskolor bör lokaliseras för att utgöra en del av staden och bidra med multifunktionella ytor till närområdet.
- Grundskolors läge i staden bör planeras med utgångspunkt i närhet till naturområden, parker, torg, idrott, fritid och kultur för att kunna skapa och uppnå samnyttjande av ytor och funktioner.
- Grundskolors gårdar bör vara så pass rymliga och väl utformade att de kan innehålla trygga, attraktiva, aktiva, varierade, gröna miljöer som kan nyttjas som en del av närområdets sammanhängande uterum.

Förskole- och grundskolegårdar ska i första hand placeras på egna tomter men kan kombineras med bostadskvarter, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m.

Förskola eller grundskola i delat kvarter där utemiljön förläggs på innergården är en stor utmaning. Följande gäller:

- Boende ska ha tillgång till en del av gården hela dygnet.
- Lägen mot park eller skog bör nyttjas för att undvika bullerproblematik.

Krav på friyta

Definition av friyta

- Med friyta avses ytan som barnen/eleverna kan använda på egen hand vid utevistelse.
- Friytan ska ligga i direkt anslutning till den eller de entréer som barnen använder för att ta sig in och ut på gården från verksamhetens lokaler.

Beräkning av friyta

Vid beräkning av friytans storlek gäller följande:

- Förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt ytor för lastning och lossning är otillgängliga för barnen och ingår därmed inte i friytan.
- Takterrasser innebär att barnen har en begränsad tillgång till ytan och betraktas därför som kompletterande ytor och ingår därmed inte i friytan.
- I tidiga planeringsskeden bör man lämna utrymme för att friytan minskar under projektets gång. Friytekravet ska uppfyllas vid färdigställande av gården.

Om kraven på friyta ej kan uppnås bör omlokalisering ske.

Friyta per barn/elev och sammanhållen storlek på friyta

Bedömningen av tillräckligt stor friyta bör ta hänsyn både till friytan per barn/elev och till den totala storleken på friytan.² Forskning visar att 3000 kvm är ett minsta mått oavsett storlek på barngrupp. På en gård som är mindre kan en barngrupp få svårt att utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov. Friyta per barn/elev styr graden av slitage och möjligheten att använda naturliga material på gården. Studier visar att det går en gräns mellan 20-30 kvm/barn där man får möjlighet att utan risk för omfattande slitage ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden. Därför innehåller riktlinjens krav på friyta både ett mått på antal kvadratmeter per barn/elev och ett mått på sammanhållen friyta.

Beskrivning av zonindelningen

Förutsättningar i form av tillgång till yta och planeringsvillkor skiljer sig åt mellan olika områden inom kommunen. För att möta dessa olika förutsättningar är kraven på friyta för utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun indelade i tre zoner:

Zon 1 – Innerstaden

Zon 2 – Stadsbebyggelse där tät stad är målbilden

Zon 3 – Övriga områden inom kommunen

Varje zon har friytekraav anpassade efter förutsättningarna inom zonen.

Genom att erbjuda olika krav beroende på läge i kommunen möjliggörs att riktlinjen i sin helhet följs och att gårdarna därmed blir utformade för att erbjuda barn och unga goda utemiljöer.

² Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö, Boverket 2015.

Zon 1 - Innerstaden

I innerstaden är möjligheterna begränsade att hitta nya ytor för förskolor och grundskolor på grund av den täta befintliga bebyggelsestrukturen. Nedanstående friytekraV är resultatet av avvägningar mellan de befintliga förutsättningarna i en tät befintlig stadsbygd och barn och ungas rätt till en god utemiljö. Det är samtidigt en ambitionshöjning mot tidigare gällande praxis.

Krav på gårdskvaliteter gäller alltid.

Förskola

- Minimikravet är 20 kvadratmeter per barn vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 2000 kvadratmeter bör eftersträvas.³
- För förskolor förlagda i kvarter kombinerade med bostäder, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m. och med 80 barn eller färre gäller inte kravet på sammanhållen friyta.

I undantagsfall kan avsteg från friytekraVet göras. Extra stora åtgärder krävs i dessa fall för att säkerställa kraven på goda gårdskvaliteter.

Minimikrav: 15 kvm/barn.

Lokaliseringskrav: Närhet till park med lekfunktioner. Parkgränsen ska finnas inom 300 meters gångavstånd.

Grundskola

- Minimikravet är 15 kvadratmeter per elev vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.³
- Ett totalt friytemått på 15 000 kvadratmeter kan accepteras.

Zon 2 – Stadsbebyggelse där tät stad är målbilden

I riktlinjen klassas stadsdelar där tät stad är målbilden, som zon 2-områden. Uppsala kommun beräknas växa med ungefär 130 000 invånare fram till 2050. De allra flesta av dessa kommer att bo i Uppsala tätort. Det innebär att ca 60 000 bostäder kommer att byggas inom befintliga tätorten och i helt eller delvis nya stadsdelar, de flesta utpekade som antingen stadsnoder eller stadsdelsnoder i Uppsala kommuns översiktsplan.

FriytekraVet för zon 2 gäller framförallt inom dessa stadsdelsnoder samt stadsnoder. KraVet gäller även inom befintlig stadsstruktur samt i områden utanför tätorten i de fall där tät stad är målbilden.

Krav på gårdskvaliteter gäller alltid.

³ En sammanhållen yta innebär i detta fall att ytan har en samlad form och att inre staket saknas.

Förskola

- Minimikravet är 30 kvadratmeter per barn vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.⁴
- För förskolor förlagda i kvarter kombinerade med bostäder, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m. och med 80 barn eller färre gäller inte kravet på sammanhållen friyta.

Grundskola

- Minimikravet är 20 kvadratmeter per elev vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.⁴
- Ett totalt friytemått på 15 000 kvadratmeter kan accepteras.

Zon 3

Friytekraven för zon 3 gäller i hela Uppsala kommun förutom i de områden som innefattas av zon 1 och 2.

Krav på gårdskvaliteter gäller alltid.*Förskola*

- Minimikravet är 40 kvadratmeter per barn vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.⁴
- För förskolor förlagda i kvarter kombinerade med bostäder, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m. och med 80 barn eller färre gäller inte kravet på sammanhållen friyta.

Grundskola

- Minimikravet är 30 kvadratmeter per elev vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.⁴
- Ett totalt friytemått på 15 000 kvadratmeter kan accepteras.

Lagbestämmelser och krav

Riktlinjen bygger på bland annat plan- och byggnadslagens bestämmelser, FN:s konvention om barnets rättigheter och Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet. Riktlinjen tar även hänsyn till skrivelser i läroplaner för förskolan respektive grundskolan. Kraven gällande buller och luftkvalitet bygger på riktvärden som naturvårdsverket tagit fram.

Spridning

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att riktlinjen implementeras i den egna verksamheten. Kommunstyrelsen, genom stadsbyggnadsförvaltningen, ansvarar för att stödja nämnder och bolagsstyrelser i tillämpningen av riktlinjen.

⁴ En sammanhållen yta innebär i detta fall att ytan har en samlad form och att inre staket saknas.

Uppföljning

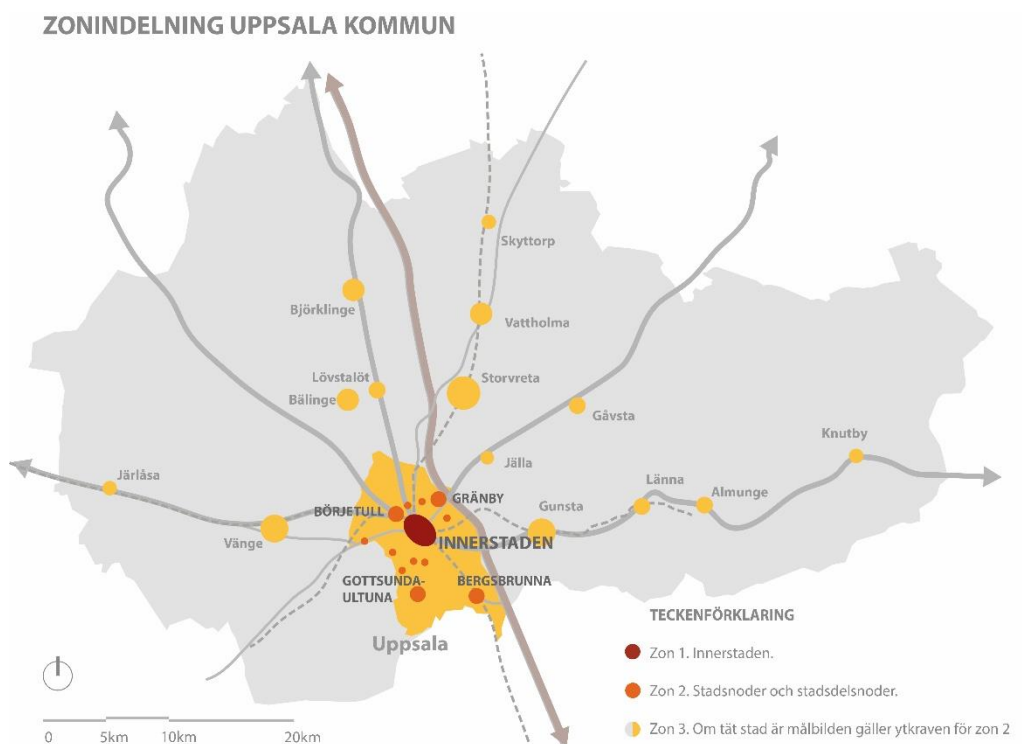
Uppföljning av riktlinjens krav på friytors storlek, gårdskvaliteter samt eventuella avvikelser sker kontinuerligt för respektive verksamhet, nämnd som styrelse. För att efterleva denna riktlinje samt för att underlätta kvalitetssäkringen i bygglovsskedet finns ett webbaserat planeringsverktyg.

Plan- och byggnadsnämnden följer löpande upp arbetet utifrån riktlinjen. Riktlinjen följs upp i sin helhet 2023 och revideras vid behov. Kommunstyrelsen beslutar om revidering av riktlinjen.

Relaterade dokument

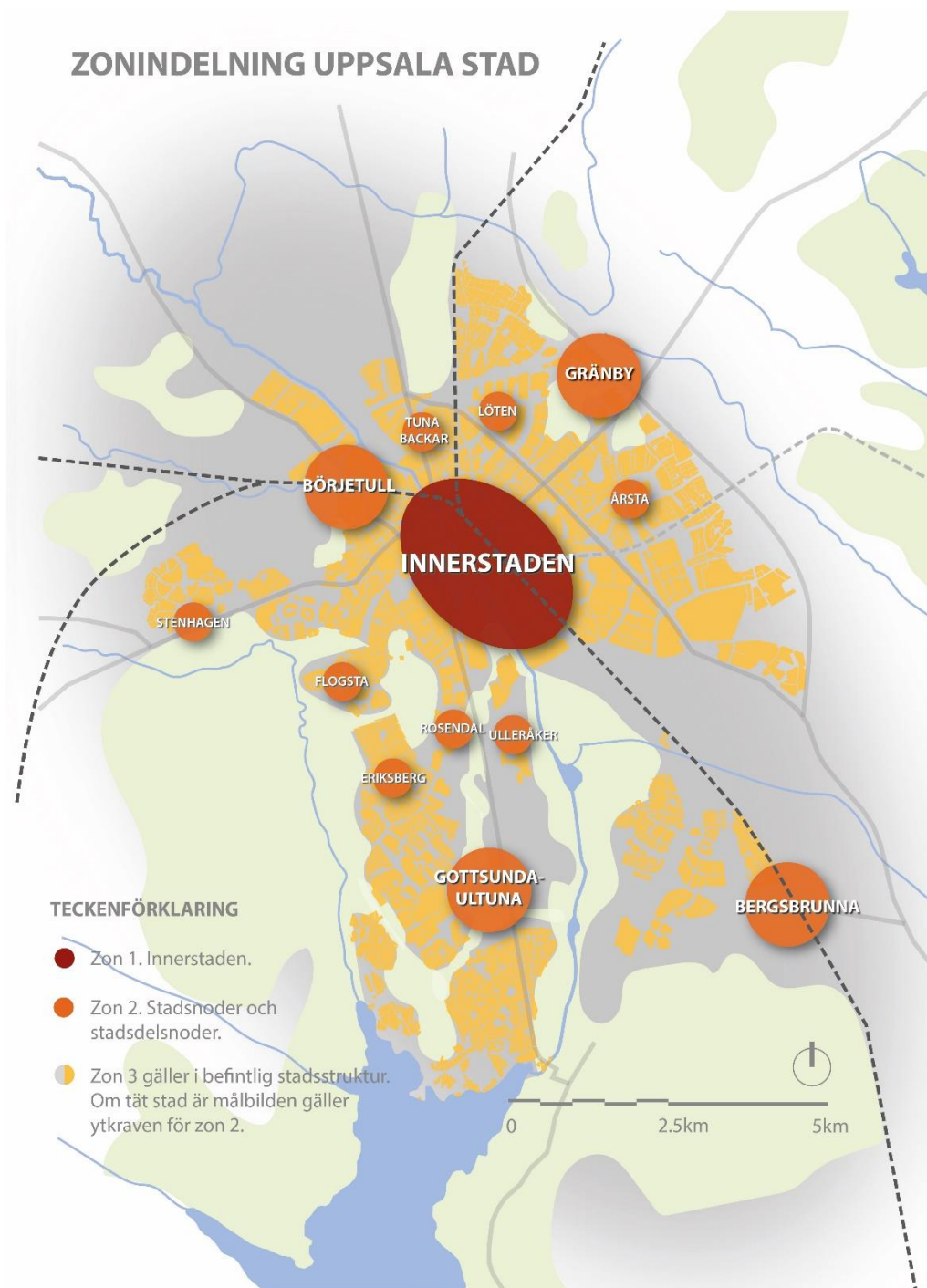
- Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, grundskolor eller liknande verksamhet.
- FN:s konvention om barns rättigheter.
- Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö, Boverket 2015.
- Uppsalas innerstadsstrategi, 2016
- Konsekvensutredning för Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet, 2015.
- Läroplan för förskolan, Lpfö 18.
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11.
- Miljöbalken
- Plan- och bygglag (2010:900)
- Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning, KSN-2016-2166
- Program för Uppsala kommuns barn- och ungdomspolitik 2019–2031.
- Riktlinjer för utsläpp av dagvatten från fastighetsmark, Uppsala Vatten.
- Riktlinjer för Uppsalas parker, 2013.
- Skollagen
- Översiktsplan för Uppsala 2016.

Bilaga 1

Friytekraften för zon 3 gäller i hela Uppsala kommun förutom i de områden som innefattas av zon 1 och 2. Illustration: Uppsala kommun.

Bilaga 2

Friytekraven för zon 2 - Stadsbebyggelse där tät stad är målbilden, gäller framförallt inom stadsdelsnoder samt stadsnoder (orangemarkerade områden). Friytekraven för zon 3 gäller inom befintlig stadsstruktur (gula områden). I de fall där tät stad är målbilden gäller friytekraven för zon 2. Illustration: Uppsala kommun.

Bilaga 3

Ungefärlig utbredning av Zon 1 - Innerstaden. Illustration: Uppsala kommun, Innerstadsstrategin.

Ekonomiska konsekvenser

av Riktlinje för utemiljöns yta och
kvalitet vid förskola och grundskola

LÅNGSIKTIGA SAMHÄLLSEKONOMISKA VINSTER AV FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER	2
RÄKNEEXEMPEL	3
KORTSIKTIGA KOSTNADER OCH BORTFALL AV INTÄKTER	4
INVESTERINGAR I UTEMILJÖN SAMT UNDERHÅLLSKOSTNADER	6
ALTERNATIVKOSTNAD FÖR MARKANVÄNDNINGEN	6
<i>Exempel Rosendal</i>	6
<i>Exempel Sydöstra stadsdelarna</i>	7
DISKUSSION	7
UTDRAG UR BOVERKETS KONSEKVENSBESKRIVNING	9
SAMHÄLLSEKONOMISKA KONSEKVENSER	9
<i>Barns hälsa och välmående</i>	9
KÄLLOR	10

Långsiktiga samhällsekonomiska vinster av förebyggande åtgärder

I Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor samt i Boverkets konsekvensutredning¹, finns bedömningar över hur en god utemiljö med goda förutsättningar för fysisk aktivitet, påverkar folkhälsan på sikt. Boverkets konsekvensbeskrivning anger att de samhällsekonomiska kostnaderna för fysisk inaktivitet är mycket höga varför förebyggande insatser för barn och unga kan ge stora samhällsekonomiska vinster. Det finns ingen anledning att tro att Uppsala avviker från de bedömningar som gjorts på nationell nivå.

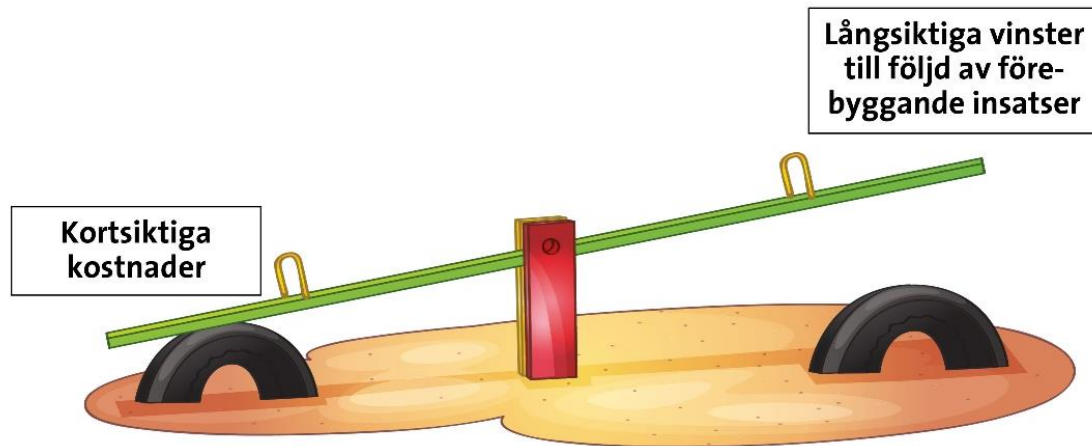

Illustration: Barnombudet i Uppsala län.

Då avväganden ska göras mellan att säkerställa utemiljöer av tillräcklig storlek och bra kvalitet gentemot kostnadstäckning och lönsamhet, väger oftast det senare tyngst. Detta trots att forskningen visar att rymliga utemiljöer av god kvalitet för barn bidrar till bättre hälsa och livskvalitet. Boverkets sammanfattning² av senare tids forskning visar att lek och vistelse i gröna och rymliga utemiljöer är av stor vikt för barns fysiska och psykiska utveckling, motoriska utveckling, koncentrationsförmåga, inlärningsförmåga samt kroppsuppfattning.

Att synliggöra de långsiktiga samhällsekonomiska vinsterna av att planera för utemiljöer av god kvalitet för barn, kan bidra till att dessa frågor får en större tyngd. Höga stressnivåer, ökad fetma, diabetes typ 2 och psykisk ohälsa hos barn och ungdomar innebär idag stora samhällsekonomiska kostnader.

Uppsala kommun anger i mål och budget, inriktningsmål 4, att barnets bästa alltid ska sättas i första rummet samt att investeringar i barns utveckling är en av de viktigaste vägarna till social hållbarhet.

Barnkonventionen blev del av svensk lag i januari 2020 och anger att barnets bästa ska sättas i främsta rummet vid alla beslut som rör barnet, detta innefattar även samhällsplanering.³

¹ Boverket (2015). *Konsekvensutredning för Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.*

² Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö.*

³ FN (2013). Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet. FN:s kommitté för barnets rättigheter.

Räkneexempel

Rörelse och motion är kraftfulla friskfaktorer för att förebygga bland annat psykisk ohälsa och fetma. Därför har skolgårdar och förskolegårdar ett viktigt uppdrag idag - att erbjuda barn den livsviktiga naturkontakten och aktiviteten. Något som de ofta inte får i övrigt under veckorna. Studier har påvisat sambandet mellan utemiljöns kvalitet och graden av utevistelse. Ju högre kvalitet som utemiljön har i form av grönska och lek miljöer, desto mer tid är barnen aktiva på gården.⁴ Samtidigt visar en ny svensk undersökning att stillasittandet bland barn ökar och bara tre av tio fyraåringar når upp till WHO:s rekommendation gällande rörelse.⁵

För att visa på de långsiktiga samhällsekonomiska vinsterna av att erbjuda barn utemiljöer av tillräcklig storlek samt god kvalitet presenteras här några kända kostnader för att behandla fetma och diabetes typ 2. Andelen barn som drabbas av dessa åkommor ökar och det har en tydlig koppling till stillasittande.⁶

Räkneexempel – långsiktiga kostnader för fetma och diabetes typ 2

Bakgrundssiffror: 2% av alla 4-åringar i Sverige har fetma och 10% är överviktiga. Av barnen med fetma har 4,5% utvecklat typ 2 diabetes.⁷

I räkneexemplet nedan används dessa siffror på en förskola som har plats för 110 barn.

1 års kostnader för behandling av 2 barn med fetma och diabetes typ 2: **110 000 kr***

5 års kostnader: **300 000 kr**

10 års kostnader: **540 000 kr**

Andelen barn med fetma ökar med åldern. Vid 17 års ålder har 4% fetma och 20% övervikt.

Räkneexemplet innefattar inte kostnader för psykisk ohälsa, som ofta finns som samsjuklighet till fetma.

* Det första året går barnet ofta på fler behandlingsbesök än kommande år, varför det första året har en högre kostnad.

Då andelen barn som drabbas av övervikt, diabetes samt psykisk ohälsa tenderar att öka finns det en reell risk att ovanstående siffror kommer att vara än högre kommande år om inte åtgärder tas.

Forskning pågår för att få fram en totalberäkning kring hälsoekonomiska effekter kopplat till fysisk aktivitet. Man använder där ett långsiktigt samhällsperspektiv vilket innebär att kostnader för exempelvis diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar och cancer samt inkomstbortfall finns med.⁸

Idag är 800 barn i åldern 3 till 18 år i sjukvårdsregionen Uppsala-Örebro inskrivna vid överviktsenheten på Uppsala Akademiska. Kostnaderna för att behandla dessa barn för fetma uppstiger till **16 mnkr** per år. Under en tioårsperiod är kostnaden **160 mnkr**.

⁴ Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö.*

⁵ Nyberg, Gisela. *Få unga rör sig tillräckligt.* Karolinska Institutet

⁶ Hagströmer, Maria. *Hur mycket fysisk aktivitet behöver barn och ungdomar?* Karolinska Institutet.

⁷ Siffror från Peter Bergsten, professor i medicinsk cellbiologi, särskilt experimentell diabetesforskning vid Uppsala universitet.

⁸ Barnombudet i Uppsala län.

Att arbeta aktivt med faktorer som erkänt motverkar stillasittande och ökar barn och ungas välmående är en av flera åtgärder för att hindra att dessa siffror ökar och bidrar därmed till långsiktiga samhällsekonomiska vinster.

Kunskapen om vikten av tillräckligt stora utemiljöer av god kvalitet för barn och unga finns väl dokumenterad. Det som återstår är att på allvar införliva det värdet i planeringen. Det innebär att tänka nytt då beslut ska tas i fall där kortsiktiga ekonomiska vinster brukar väga tyngst.

Kortsiktiga kostnader och bortfall av intäkter

Inom zon 1 – innerstaden, gäller 20 kvadratmeter per barn för förskola samt 15 kvadratmeter per elev för grundskola. Inom zon 2 – där tät stad är målbilden, gäller 30 kvm friyta per barn för förskola samt 20 kvm friyta per elev för grundskola. För zon 3 – övriga delar av kommunen, gäller 40 kvm friyta per barn för förskola och 30 kvm friyta per elev för grundskola. Detta skiljer sig inte från kommunens tidigare krav. I zon 2 och 3 gäller minst 3000 kvm sammanhållen yta. I zon 1 gäller minst 2000 kvm sammanhållen yta. För förskolor förlagda i kvarter delade med kontor eller bostäder och med 80 barn eller färre gäller inte kravet på sammanhållen friyta. För mer information, se riktlinjedokumentet.⁹

Det finns en farhåga att kommunens kortsiktiga kostnader kommer att påverkas av riktlinjen. I huvudsak har tre områden identifierats där en direkt påverkan på kommunens ekonomi kan vara aktuell:

1. Investering i utemiljön kopplat till hyresnivån.
2. Underhåll och reinvestering av utemiljön kopplat till hyresnivån.
3. Bortfall av intäkter till följd av alternativ markanvändning – inkomstbortfall för kommunen som markägare.

Sammanfattningsvis har följande konstaterats under denna konsekvensutredning:

1. Investering i utemiljön kopplat till hyresnivån

- Vid jämförelser av några aktuella nybyggda förskolor, går det inte att finna något som tyder på att storleken på friytan är avgörande för investerings- och hyreskostnaden per plats.
- Investering i skolgårdar med stor andel anlagda ytor kostar 3 till 4 gånger mer per kvadratmeter än skolgårdar med mer naturmark.
- Friytan storlek har med dagens modell för prissättning av mark, ingen påverkan på hyreskostnaden för utbildningsförvaltningen och därmed indirekt ingen påverkan på ersättningen till fristående aktörer.

2. Underhåll och reinvestering av utemiljön kopplat till hyresnivån

- Kostnader för underhåll och snöröjning samt kostnader för reinvesteringar avgörs främst av friytans utformning snarare än storlek.
- Skolgårdar med stor andel anlagda ytor kostar 3 till 4 gånger mer per kvadratmeter att sköta och underhålla än skolgårdar med mer naturmark.

⁹ Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun.

Det är med andra ord markförhållandets förutsättningar som avgör den slutgiltiga kostnaden för investering, drift och underhåll.

3. Bortfall av intäkter till följd av markanvändning – alternativkostnader för kommunen som markägare

- Den största påverkan på kommunens ekonomi i det korta perspektivet, är sannolikt alternativkostnaden för markanvändningen om friytan per plats ökas.
- För att minska effekten av detta, behöver markanvändningen planeras in i tidiga skeden och skolgården planeras för samnyttjande.
- Vid planering i tidiga skeden, ökar möjligheten att placera skola/förskola på ett sådant sätt att det blir möjligt att nyttja naturmark som del av skolans eller förskolans utemiljö, vilket också innebär lägre anläggnings- och driftskostnader och en lägre livscykelkostnad. Skolgårdar med stor del naturmark blir en tillgång i bostadsmiljön och möjliggör en effektiv markanvändning sett till hela området.

Med ovanstående åtgärder kan en kostnadseffektiv process nås och de kostnader som tillämpningen av riktlinjen medför hållas nere.

Skolgårdar och förskolegårdar med en hög andel naturmark innebär besparingar både för investering och underhåll. Bildkälla: Barnombudet i Uppsala län.

Investeringar i utemiljön samt underhållskostnader

Utifrån Boverkets bedömning uppgår investeringen i utemiljön till omkring fem procent av totala investeringskostnaden vid nybyggnation. Det har inte gått att styrka detta för Uppsala, då investeringskostnaderna för aktuella projekt inte är specificerade på den nivån. Det finns dock inget som tyder på att Uppsalas projekt avviker. Skolfastigheter uppger på förfrågan att investeringskostnaden för utemiljön uppgår till 5 - 8 procent av den totala investeringskostnaden vid nybyggnation, och utgör därmed ungefär lika mycket av hyreskostnaden per plats. Vid jämförelser av några aktuella nybyggda förskolor, går det inte att finna något som tyder på att storleken på friytan är avgörande för investerings- och hyreskostnaden per plats. Det finns många andra faktorer som påverkar anläggningskostnaden såsom markförhållandens förutsättningar, behov av markberedning och val av utrustning. Investering i skolgårdar med stor andel anlagda ytor kostar 3 till 4 gånger mer per kvadratmeter än skolgårdar med mer naturmark. Samma sak gäller löpande kostnader för underhåll och snöröjning samt kostnader för reinvesteringar; kostnaden avgörs främst av friytans utformning snarare än storlek. Det är förutsättningen på markförhållanden som avgör den slutgiltiga kostnaden för investeringen och drift/underhåll.

Friytans storlek har heller ingen direkt koppling till markpriset för nyanlagda skolor och förskolor i de fall då det är kommunen som markägare som säljer mark för skoländamål. I den modell som för närvarande tillämpas i Uppsala, är det byggnadens totala area som avgör markpriset utifrån värdering av mark för pedagogisk verksamhet, oavsett tillkommande friytor. Friytan storlek har därmed heller ingen påverkan på hyreskostnaden för utbildningsförvaltningen och därmed indirekt ingen påverkan på ersättningen till fristående aktörer.

Alternativkostnad för markanvändningen

Den största påverkan på kommunens ekonomi, är sannolikt alternativkostnaden för markanvändningen om friytan per plats ökas. Skillnaden mellan föreslagen riktlinje och gällande riktlinje är en ökning för förskolan med 10 kvadratmeter per barn i zon 2 – där tät stad är målbilden. Uppföljning av färdigställda förskolor 2014-2019, visar att den gällande riktlinjen inte följts. Om man jämför faktiskt utfall i dessa projekt med den föreslagna riktlinjen, innebär riktlinjen i stället en ökning med 5-15 kvadratmeter per barn, beroende på zon. För en förskola med 144 barn, innebär föreslagen riktlinje därmed en ökning av friytan med 1 440 – 2 160 kvadratmeter beroende på zon och jämförelseobjekt. För grundskolan innebär den föreslagna riktlinjen ingen ökad friyta.

För beräkningar av alternativkostnader är utgångspunkten att marken i stället för ökad friyta skulle kunna säljas för exploatering. Beräkningarna utgår från olika användningsområden och markvärderingar i pågående och planerade projekt.

Exempel Rosendal

Med utgångspunkt från markvärderingen i Rosendal, bedöms det markvärde per kvadratmeter som byggnaderna för skolanvändning åläggs, till mindre än en tredjedel än det som kan erhållas för hyresrätter och omkring en fjärdedel av det som kan erhållas för bostadsrätter. Den ersättning som kommunen som markägare kan erhålla vid försäljning av mark för skoländamål, täcker inte kommunens utgifter för marksanering och allmänna anläggningar. En större friyta ger inte ökade markförsäljningsintäkter med mindre än att även byggnadsarean ökas, men bortfallet av intäkter från en alternativ användning ökar. I exemplet Rosendal skulle det innebära ett intäktsbortfall på omkring 13 miljoner kronor per förskola och 70 miljoner kronor vid tillämpning för hela området,

vilket motsvarar omkring 5 procent av de totala markförsäljningsintäkterna för projektet. Konsekvenserna kan bli att det innebär svårighet att få lönsamhet i byggprojekten såväl för kommunen som markägare som för byggaktörerna om ökad friyta påverkar den totala exploateringsgraden.

I ett projekt där alternativanvändningen av marken är villabebyggelse, innebär en ökad friyta en alternativkostnad i form av utebliven markförsäljning med 2-4 miljoner kronor per förskola.

Exempel Sydöstra stadsdelarna

För att kunna göra en bedömning av den ekonomiska effekten för kommunen som helhet på längre sikt, har beräkningar gjorts av möjlig alternativ markanvändning i förhållande till ökad friyta utifrån den fördjupade översiktsplanen för sydöstra stadsdelarna (Föp Sös). I detta område förväntas omkring 75 procent av kommunens totala utbyggnad av förskolor ske fram till 2050. Resterande 25 procent av utbyggnaden fram till år 2050 bedöms inte påverkas av den föreslagna riktlinjen, antingen genom att utbyggnaden sker inom redan beslutade eller pågående detaljplaner eller att förskolorna byggs på kvartersmark.

Inom sydöstra stadsdelarna planeras 34 förskolor för 4 900 barn, samt 11 grundskolor och en gymnasieskola. I den fördjupade översiktsplanen är dessa enheter inplacerade i området och bedömningen är att utrymme finns för att täcka behoven av yta enligt den föreslagna riktlinjen utan bortfall av byggrätter för bostäder. Beräkningarna bygger på att mark motsvarande 10 – 15 kvadratmeter per barn i förskolan i stället skulle kunna säljas för bostadsbyggande och öka exploateringen i området med 950-1420 bostäder. Vid ett sådant scenario skulle markförsäljningsintäkterna för området öka med 290-440 miljoner kronor och öka den möjliga medfinansieringen från projektet till investeringar i skola, förskola och idrottsanläggningar med 5 – 7 procent fram till 2050.

Diskussion

I de fall kommunen kan sälja marken för exploatering i stället för att använda den till förskolegård, finns möjlighet att öka kassaflödet från exploateringsprojektet det år som försäljningen sker och därmed öka självfinansieringen av investeringar i social infrastruktur som exploateringen medför, enligt beskrivning och exempel ovan. De långsiktiga ekonomiska vinsterna av att istället använda marken till förskolegård bottnar i kunskapen om hur rymliga och gröna utemiljöer påverkar barns hälsa och utveckling.

För att marken ska kunna användas så effektivt som möjligt och därmed minska risken för intäktsbortfall, behöver markanvändningen planeras in i tidiga skeden och mark för skoländamål och aktiviteter samnyttjas. Att erbjuda skolgårdar som en multifunktionell och grön yta som kan användas fler timmar på dygnet minskar såväl investeringskostnaderna som ianspråktagandet av mark, sett till helheten. Istället för att alla ska investera i en egen lekplats eller fotbollsplan som endast används vissa begränsade tider behöver respektive part belastas med sin andel av kostnaderna som totalt sett blir lägre än om var och en investerar i egna anläggningar. Detta kräver tydlighet vid projektplanering, upphandling och uppföljning för att möjliggöra en korrekt kostnads- och ansvarsfördelning.

Vid planering i tidiga skeden, ökar möjligheten att placera förskolor och grundskolor på ett sådant sätt att det blir möjligt att nyttja naturmark som del av förskolans eller grundskolans utemiljö, vilket också innebär lägre anläggnings- och driftskostnader och en lägre livscykelkostnad. Skolgårdar med

stor del naturmark blir en tillgång i bostadsmiljön och möjliggör en effektiv markanvändning sett till hela området. Med planering i tidiga skeden kan man hitta en optimal placering som kan möjliggöra samnyttjande vilket gör att riktlinjens intentioner kan uppfyllas utan att antal byggrätter påverkas i stort.

Syftet med riktlinjen är att möjliggöra en förvaltningsöverskridande samsyn som förtydligar Uppsala kommuns krav på friytor för barn och unga för alla aktörer i processen. Den föreslagna riktlinjen förtydligar förutsättningar och ger tydlighet i handläggning vilket minskar risken för kostsamma omtag i projektframdriften. Syftet är även att åstadkomma en effektivare markanvändning genom samutnyttjande. Med dessa åtgärder kan en kostnadseffektiv process nås och alternativkostnader som tillämpningen av riktlinjen medför, hållas nere.

Skolgårdar med stor del naturmark blir en tillgång i bostadsmiljön och möjliggör en effektiv markanvändning sett till hela området. Med planering i tidiga skeden kan man hitta en optimal placering som kan möjliggöra samnyttjande vilket gör att riktlinjens intentioner kan uppfyllas utan att antal byggrätter påverkas i stort. Bildkälla: Uppsala kommun.

Utdrag ur Boverkets konsekvensbeskrivning

Samhällsekonomiska konsekvenser

sidan 21

Barns hälsa och välmående

Hur barn och unga mår då de är i skolan påverkar såväl skolresultat som livsstil. På kort tid har det skett en ökning av övervikt och fetma och en ökande psykisk ohälsa hos barn och unga. En viktig orsak till detta är mindre rörelse i vardagen och ökade stillasittande aktiviteter. Brist på fysisk aktivitet är ett globalt problem och Världshälsoorganisationen (WHO) beräknar att fysisk inaktivitet är den fjärde största riskfaktorn till att dö i förtid (WHO, 2009). Fysisk inaktivitet kostar samhället stora pengar. Enbart i sjukvårdskostnader handlar det i Sverige om 6 miljarder kronor om året (Faskunger, 2007). Förebyggande arbete är att se till att det finns tid och rum för fysisk aktivitet i skolan och förskolan. *Nationella Healthy Cities-nätverket* anger i sitt remissyttrande att det i detta sammanhang är värt att beakta att planering och utformning av utemiljöer påverkar den goda jämlika hälsan och att planering av friytor utifrån ett socioekonomiskt perspektiv kan förstärka eller försvaga förutsättningar för detta. Skolgården och skolans närområden är viktiga arenor för den dagliga fysiska aktiviteten.

Viktiga aspekter för att öka fysisk aktivitet hos barn och unga handlar dels om barns egen transport till skolan till cykel eller till fots, dels om den fysiska aktivitet som barn får genom lek på raster och idrott i skolan (Faskunger, 2007). Leken och utevistelsen på förskole- och skolgården gynnar förutom barns fysiska aktivitet den sociala och mentala hälsan. Väl utformade utemiljöer kombinerar flera hälsovinster på samma gång: motorik, inlärning, social kompetens och ökad koncentration. Det kan i sin tur minska sjukfrånvaron och motverkar stress (Söderström, 2013). Hälsorisker kopplade till farlig solstrålning, luftföroreningar och buller minskar om de allmänna råden följs.

Fysisk aktivitet har också stor påverkan på beslutsfattning och inlärning. Forskare vid Malmö högskola följde en skola där ett urval klasser hade fysisk aktivitet på schemat varje dag under grundskoleåren. Studien visade att barnen i de mer fysiskt aktiva klasserna klarade grundskolan bättre med högre och fler godkända betyg (Ericsson, 2012). Liknande studier i Göteborg har kommit fram till samma resultat (Käll, 2014).

Flera remissinstanser instämmer i Boverkets bedömning att de allmänna råden i huvudsak innebär positiva konsekvenser för barn, eftersom de underlättar för verksamhetsutövarna att anordna förskolegårdar och skolgårdar med en god kvalitet utifrån dagens kunskap om vad som är en bra och utvecklande miljö för barn. De allmänna råden underlättar möjligheterna att använda gården som en pedagogisk resurs genom att det finns yta och en varierad utemiljö att bedriva undervisning i.

Källor

Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö.*

Boverket (2015). *Konsekvensutredning för Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.*

FN (2013). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet.* FN:s kommitté för barnets rättigheter.

Hagströmer, Maria. *Hur mycket fysisk aktivitet behöver barn och ungdomar?* Karolinska Institutet.

Nyberg, Gisela. *Få unga rör sig tillräckligt.* Karolinska Institutet

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>

Bilder

Om inte annat anges: Uppsala kommun

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskola och grundskola

Fördjupning

Dokumentansvarig – Elisabet Jonsson, Stadsbyggnadsförvaltningen, Plan och bygg

Projektdeltagare

Arbetsgrupp

Lotta Wikegård – Stadsbyggnadsförvaltningen, Plan och bygg
Sara Rytter – Stadsbyggnadsförvaltningen, Gata, park, natur
Anja Korpi Kardell – Kommunledningskontoret, Fastighetsstaben
Mikael Franzén - Kommunledningskontoret, Fastighetsstaben
Anders Ågren – Stadsbyggnadsförvaltningen, Plan och bygg
Lars Fredriksson – Stadsbyggnadsförvaltningen, Mark och exploatering

Referensgrupp

Stadsbyggnadsförvaltningen

Bygglov - Menna Hagstroem, Jonathan Lindström
Idrott och fritid – Andreas Bolinder
Mark och exploatering - Sofie Rosell Güler
Plan och bygg – Pernilla Hessling, Marcus Ekström
Planering och projektering – Linda Wallgren, Anders Larsson
Strategisk planering – Lisa Klingwall
Trafik och samhälle – Gunilla Englund, Emma Henning

Kommunledningskontoret

Ekonomistaben – Barbro Rinander, Linnea Rydåker
Fastighetsstaben, Strategi och beställning - Liz Holmquist, Astrid Nyström
Hållbarhetsavdelningen – Anton Berg

Miljöförvaltningen – Betty Hines, Olof Öhlund

Utbildningsförvaltningen - Elin Lundkvist , Lars Romanus

Skolfastigheter - Victoria Wirén, Birgitta Michal

Uppsalahem - David Kierkegaard

Barnombudet i Uppsala län – Lisa Skiöld

Sveriges lantbruksuniversitet – Petter Åkerblom, Institutionen för stad och land

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	5
Syfte.....	7
Riktlinje för utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun	8
Krav på gårdskvaliteter	8
Krav på lokalisering	10
Krav på friytans storlek	14
Slitage och material kopplat till friyta per barn.....	19
Utemiljöns betydelse	20
Utemiljöns betydelse för barn och ungas utveckling och hälsa.....	21
Utemiljöns betydelse för barn och ungas lärande	24
Källor.....	27
Bilaga 1 - Användning av riktlinjen	29
Tjänstepersoner inom Uppsala kommun	29
Byggaktörer och kommunala bolag.....	31
Planeringsverktyget	32
Implementering	32
Bilaga 2 - Utemiljö, lärande och lek i läroplanerna	33
Läroplan för förskolan.....	33
Läroplan för grundskolan	33

Inledning

Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen lag i Sverige. Med anledning av detta har en översyn gjorts av riktlinjer för barns och ungas utemiljö inom stadsbyggandet i Uppsala. I och med att konventionen blivit lag ställer det krav på att Sveriges kommuner arbetar på ett strukturerat sätt gällande frågor som rör barns rättigheter och att barnets bästa ska beaktas vid varje beslut som berör barn.¹ FN:s barnrättskommitté nämner kommuners arbete med budget och stadsplanering som ett exempel på sammanhang där en sådan prövning bör genomföras.² Regeringen gav under 2019 Boverket i uppdrag att undersöka den praktiska tillämpningen av barnkonventionen. Det handlar bland annat om att undersöka hur kommuner arbetar för att uppfylla barnkonventionen i samhällsplaneringen. I mål och budget för Uppsala kommun anges under mål 4 att barnets bästa alltid ska sättas i första rummet. Barn och unga ska ha möjlighet att påverka och vara delaktiga i beslut som berör dem och kommunen ska arbeta för barns rättigheter i enlighet med Barnkonventionen.³

Programmet för Uppsala kommuns barn- och ungdomspolitik eftersträvar att kommunen efterlever barnkonventionen, bland annat genom att ange mål för hur kommunen säkerställer ett barnrättsperspektiv⁴ i beslut och centrala processer. Den tillhörande handlingsplanen beskriver vilka åtgärder som ska vidtas för att uppnå målen. Denna riktlinje är kopplade till åtgärden ”Säkerställa att barn och ungas behov beaktas i framtagande och implementering av styrdokument för fysisk planering och trafik” och är ett verktyg för att säkerställa att de beslut som tas gällande utemiljön vid förskolor och grundskolor är barnrättsmedvetna. Riktlinjen beskriver den kommunövergripande samsynen gällande frågor som rör friytor tillhörande förskolor och grundskolor genom att tydliggöra de grundprinciper som gäller för kvalitet och storlek. I det tillhörande planeringsverktyget⁵ ges även vägledning kring inhämtande och tillvaratagande av barns egna åsikter.

Riktlinjen gäller alla nämnder och bolagsstyrelser samt exploatörer och markägare, med verksamhet som relaterar till planering och projektering av utemiljöer vid förskolor och grundskolor. Riktlinjen ska användas som ett planeringsstöd i de delar av samhällsbyggnadsprocessen som rör utemiljö kopplad till grundskolor och förskolor - vid säkerställande av ytor samt lämplig lokalisering av förskolor och grundskolor i tidiga skeden och för utformning av skolgårdar och förskolegårdar i ett senare skede. Riktlinjen ska även användas vid projektering och bygglovsgranskning när frågan om friytors storlek och kvalitet ska beaktas.

Riktlinjen är framtagen med barnets bästa i främsta rummet och med ett långsiktigt perspektiv på samhällsutveckling. Riktlinjen gäller i både kommunal och fristående regi samt vid permanent och tillfälligt bygglov.

¹ <https://unicef.se/barnkonventionen/>

² FN (2013). Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet. FN:s kommitté för barnets rättigheter.

³ Mål och budget 2021. Inriktningsmål 4. *Uppsala ska vara jämlikt och inkluderande med goda förutsättningar för folkhälsa och livskvalitet.*

⁴ Se illustration och förklaring av begreppet på sida 7.

⁵ Se sida 32.

Bakgrund

Uppsala växer och Uppsala stad är idag Sveriges fjärde största. Uppsala förväntas år 2050 uppnå cirka 340 000 invånare. Översiktsplanen för Uppsala anger att denna befolkningsökning framförallt ska mötas inom staden med fler bostäder, arbetsplatser, mötesplatser, förskolor, skolor och en utökad kollektivtrafik.⁶ Bygandet ska ske dels i täta stadsnoder, dels inom befintlig innerstad. En av fyra uttalade prioriteringar för hur mark- och vattenområden i kommunen ska användas är ”Plats för de goda livet”. Se faktaruta 1.

Barn och ungas ytor minskar i den täta staden vilket kan ha en negativ påverkan på barn och ungas hälsa och utveckling. Denna riktlinje gällande utemiljö för förskolor och grundskolor i Uppsala kommun, är ett planeringsstöd för att säkerställa tillräckligt stora friytor med god kvalitet för lek och lärande, fysisk aktivitet samt återhämtning, samtidigt som befolkningen ökar och staden förtätas. Att investera i tillräckligt stora friytor med god kvalitet är ett sätt att prioritera barn och unga vilket bidrar till ett socialt och ekonomiskt hållbart Uppsala.

Då det gäller ytor och kvaliteter för utemiljön vid förskolor och grundskolor, reglerar varken plan- och bygglagen eller miljöbalkens bestämmelser detta. Det är idag upp till varje kommun att skriva sina egna riktlinjer. Se faktaruta 2.

FAKTARUTA 1

Utformningen av människors vardagsmiljöer ger goda möjligheter till solljus, skugga, lek, aktivitet – samt både fysisk, kulturell och social stimulans och återhämtning. Barns och äldres behov ska särskilt uppmärksammas.

Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun, Del A sid 16, Plats för de goda livet - Livskvalitet i vardagsmiljöer

Denna riktlinje gällande utemiljö för förskolor och grundskolor i Uppsala kommun, är ett planeringsstöd för att säkerställa tillräckligt stora friytor med god kvalitet för lek och lärande, fysisk aktivitet samt återhämtning, samtidigt som befolkningen ökar och staden förtätas. Bildkälla: Uppsala kommun.

⁶ Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun

Plan- och bygglagen anger att:

Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse.⁷

Till hjälp för kommunernas planering har Boverket tagit fram allmänna råd kopplade till PBL. De allmänna råden är generella rekommendationer och anger hur man kan eller bör handla för att uppfylla föreskrifterna.⁸

FAKTARUTA 2

Plan- och bygglagen ställer krav på att det ska finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse vid bostäder, skolor och förskolor. Men lagen definierar varken storlek eller lämplighet. Detta ställer krav på ökad kunskap om vad som kännetecknar en god utemiljö redan i tidiga skeden i planeringen, men också i utformning, byggande och förvaltning av det redan byggda.

Gör plats för barn och unga! Boverket 2015, sid 10.

De allmänna råden anger att:

- Friytans storlek, utformning, tillgänglighet, säkerhet och förutsättningarna att bedriva ändamålsenlig verksamhet, särskilt bör beaktas. Med ändamålsenlig verksamhet avses att friytan kan användas till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för.

Friytan bör

- vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden.
- kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet.
- placeras i direkt anslutning till byggnadsverk som innehåller lokaler för förskola, förskoleklass, skola årskurs ett till sex, fritidshem eller liknande verksamhet. Barnen och eleverna bör självständigt kunna ta sig mellan byggnadsverket och friytan.

Boverkets *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*, är en kompletterande vägledning som tagits fram på uppdrag av regeringen.⁹ Vägledningen tar upp vikten av gröna, rymliga utemiljöer för barns hälsa och välbefinnande och utgör en kunskapssammanställning av aktuell forskning inom området.

Vägledningen anger bland annat att:

- ett rimligt mått kan vara 40 kvm friyta per barn i förskolan och 30 kvm friyta per barn i grundskolan.
- den totala storleken på friytan bör överstiga 3000 kvm. På en gård som är mindre, oavsett antal barn, kan en barngrupp få svårt att utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov.
- kommuner själva tar fram egna riktlinjer utifrån lokala förutsättningar.

⁷ Plan- och bygglag (2010:900) *Placering och anordnande av friyta på obebyggd tomt. 8 kap. 9 § andra stycket.*

⁸ Boverket (2015). *Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.*

⁹ Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö.*

Syfte

Riktlinjen har tagits fram med utgångspunkt i Barnkonventionen, plan- och bygglagen, Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, grundskolor eller liknande verksamhet, Boverkets vägledning *Gör plats för barn och unga!* samt forskningsresultat och kunskapssammanställningar.

Riktlinjens syfte är att:

- möjliggöra en koncerngemensam bild av förskole- och grundskolegårdar.
- beskriva den storlek samt kvalitet som ska gälla för att nå en god utemiljö som stödjer barn och ungas utveckling vid förskolor och grundskolor.
- säkerställa att de beslut som tas gällande utemiljön vid förskolor och grundskolor är barnrättsmedvetna.

Avvikelse från riktlinjen om friytans storlek kan medges i vissa fall. Plan- och byggnadsnämnden beslutar om riktlinjen får frångås i enskilda fall.

Ett barnrättsperspektiv utgår från barnperspektivet - forskning, beprövad erfarenhet och praxis om vad barn behöver. Till det lägger man barnets perspektiv - barns egna upplevelser och åsikter. Det samlade resultatet blir ett barnrättsperspektiv. Denna riktlinje är ett verktyg för att säkerställa att de beslut som tas gällande utemiljön vid förskolor och grundskolor är barnrättsmedvetna. Källa: FN (2013). Bildkälla: Barnombudet i Uppsala län.

Riktlinje för utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun

Förutom de bestämmelser som gäller genom PBL samt Boverkets allmänna råd kan kommunerna själva ta fram riktlinjer som ytterligare förtydligar vad som gäller angående utemiljö vid förskolor och grundskolor.

Den riktlinje som har tagits fram i Uppsala kommun hanterar tre aspekter som alla ska vara uppfyllda vid planläggning och bygglovsärenden:

- Gårdskvaliteter
- Lokalisering
- Friytans storlek

Krav på gårdskvaliteter

Följande krav på gårdskvaliteter gäller alltid, oavsett om storleken på friytan beräknats utifrån friytekraven i zon 1, 2 eller 3¹⁰.

Till hjälp i bedömningen av gårdskvaliteter, friytekraV samt lokalisering finns ett planeringsverktyg, se sida 32.

Gården ska erbjuda en varierad miljö och innehålla grönska av naturkaraktär

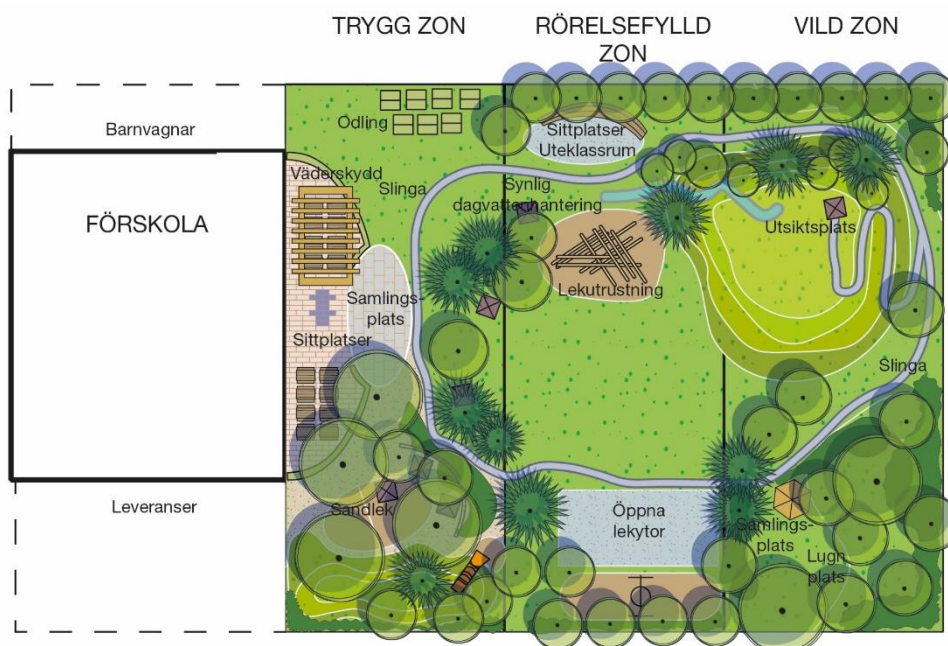
- Friytan ska vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden.
- Grundläggande kvaliteter som ska eftersträvas är en stor andel grönska av naturkaraktär och en varierad topografi. Befintlig värdefull naturmark ska bevaras och integreras i gårdsmiljön.
- Växtmaterial ska väljas och placeras med långsiktig hållbarhet i fokus. Hänsyn ska tas till slitage, sol, skugga och vattentillgång.
- Andelen konstgjorda material som gummiasfalt och konstgräs ska minimeras och användas med eftertanke eftersom de innebär täta ytor för dagvatten samt avger skadliga ämnen till grundvatten, dagvatten och människor.

Gården ska utgöra en trygg och lekfull miljö som stimulerar fysisk aktivitet

- Gården ska erbjuda en variation av zoner för såväl avskildhet, lugn och återhämtning som mer vilda aktiviteter. Se illustration på sidan 9.
- Gården ska erbjuda en miljö som barn och unga kan interagera med och påverka, där naturmaterial och löst material¹¹ är en viktig del av lektbudgeten. Färdiga lekredskap ska spela en begränsad roll. Gården ska erbjuda möjligheten att genom lek utmana sig själv och kalkylera med risker.
- Gården ska belysas och ha en ljussättning som skapar trygghet och ger attraktiva mervärden.
- Gården ska kunna användas till lek, rekreation samt fysisk aktivitet. Skolgårdar bör kunna nyttjas för dessa ändamål även utanför skoltid.

¹⁰ Kraven på gårdskvaliteter grundar sig i Boverkets allmänna råd, vägledningen *Gör plats för barn och unga!* samt forskningsresultat.

¹¹ Exempel på löst material som avses är pinnar, kottar, bär, löv, grus, sand och bark.

Exempel på utformning av en 3000 kvm stor förskolegård. En gård ska erbjuda en variation av zoner för såväl avskildhet, lugn och återhämtning som mer vilda aktiviteter. Illustration: Landskapslaget.

Gården ska ha ett bra mikroklimat som möjliggör utevistelse i både sol och skugga

- Gården ska ha goda sol- och skuggförhållanden. Grönska ska utgöra majoriteten av solskyddet. Vegetation ska placeras med tanke på solinstrålning. Stora storlekar på träd och buskar ska planteras för att åstadkomma skuggeffekter från början. Både vegetation med barr och löv bör väljas.
- Gården ska ha god luftkvalitet.¹²
- Gården ska ha god ljudkvalitet.¹³ Grönska samt placering och utformning av byggnader bör användas som åtgärder för att dämpa buller.

Gården ska utgöra en bra grund för utomhuspedagogik

- En gård som tillhör en förskola eller skola ska ha en utformning som stödjer den pedagogiska verksamheten som bedrivs.
- Utemiljön ska utgöra en naturlig del av verksamheten och uppmuntra till lek, lärande och fysisk aktivitet.
- För att åstadkomma en gård som samspelar med den pedagogiska verksamheten och dess behov ska gård och byggnad planeras parallellt och inte som två separata delar.

¹² <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/Frisk-luft/Precisering-av-Frisk-luft/>

¹³ Naturvårdsverkets riktvärden för buller på skolgård från väg- och spårtrafik: NV-01534-17.

Gården ska vara användbar för alla

I planeringen av samtliga miljöer strävar Uppsala kommun efter delaktighet för alla. Detta gäller även förskole- och skolgårdar.¹⁴ För att utemiljön ska vara användbar för alla finns ett antal viktiga grundkrav:

- Alla barn och unga ska tryggt kunna förflytta sig på egen hand, vistas på och använda gården.
- Gården ska erbjuda ett varierat utbud av aktiviteter och upplevelser där alla barn och unga får vara delaktiga. Alla ska kunna uppleva risktagande i leken och därmed kunna utforska sina gränser.
- Det ska finnas platser där man kan iakttä, och platser att dra sig undan för återhämtning.

*Gården ska erbjuda aktiviteter där alla får vara delaktiga.
Bildkälla: Uppsala kommun.*

Gården ska ha lämpliga ytor för rening och fördröjning av dagvatten

- Dagvatten som uppkommer inom kvartersmark ska fördröjas och renas lokalt innan anslutning till den allmänna dagvattenanläggningen.¹⁵
- Rening bör ske med hjälp av växtlighet.¹⁶
- Dagvattenhanteringen bör utformas för att ge mervärden till lek samt pedagogiska aktiviteter.
- Dagvattnet bör nyttjas som en resurs på gården. Till exempel genom att det används till bevattning.

Krav på lokalisering

Vid nylokalisering ska förskolor och grundskolor lokaliseras med närhet till grönområde

- Förskolor och grundskolor ska lokaliseras vid naturområde, stadsdelspark eller kvarterspark.
- Om direkt närhet till grönområde inte är möjligt kan i undantagsfall ett avstånd uppemot 300 meter accepteras.

¹⁴ Sveriges kommuner och landsting (2016). "Mer åt fler på lekplatsen".

¹⁵ Uppsala Vatten, *Riktlinjer för utsläpp av dagvatten från fastighetsmark*.

¹⁶ Uppsala Vatten, *Riktlinjer för utsläpp av dagvatten från fastighetsmark*.

Vid nylokalisering bör grundskolor lokaliseras för att utgöra en del av staden

För att optimera ytorna vid förtätning behöver Uppsala kommun skapa samnyttjande och multifunktionella ytor. Samnyttjande innebär en optimering och samförvaltning av kommunala ytor och resurser. Detta ställer krav på koordinerad planering, lokalisering, yta och kvalitet. Funktioner som bidrar till bland annat friluftsliv, naturpedagogik, fysisk aktivitet, socialt umgänge, idrott och fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter samt lek- och spelmöjligheter lockar till aktivitet och skapar förutsättningar för möten mellan olika grupper i staden. Här spelar skolgårdar en mycket viktig roll och kan med rätt lokalisering, rätt innehåll och rätt utformning bidra till detta.

- Grundskolor bör lokaliseras för att utgöra en del av staden och bidra med multifunktionella ytor till närområdet.
- Grundskolors läge i staden bör planeras med utgångspunkt i närhet till naturområden, parker, torg, idrott, fritid och kultur för att kunna skapa och uppnå samnyttjande av ytor och funktioner.
- Grundskolors gårdar bör vara så pass rymliga och väl utformade att de kan innehålla trygga, attraktiva, aktiva, varierade, gröna miljöer som kan nyttjas som en del av närområdets sammanhängande uterum.

Skolors läge i staden bör planeras med utgångspunkt i närhet till naturområden, parker, torg, idrott, fritid och kultur för att kunna skapa och uppnå samnyttjande av ytor och funktioner. Illustration: Landskapslaget.

Förskole- och grundskolegårdar ska i första hand placeras på egna tomter men kan kombineras med bostadskvarter, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m.

Förskola eller grundskola i delat kvarter där utemiljön förläggs på innergården är en stor utmaning. Följande gäller:

- Boende ska ha tillgång till en del av gården hela dygnet.
- Lägen mot park eller skog bör nyttjas för att undvika bullerproblematik.

Att tänka på och ta hänsyn till då gård placeras i delade kvarter:

- **Liten privat gård.** Krav på friyta ska uppfyllas samtidigt som boende ska ha tillgång till del av gården dygnet runt för att minimera konflikter mellan boende och förskola/grundskola.
- **Övervakade.** Barn/elever och personal känner sig lätt övervakade då fasader med fönster omgärdar utemiljön. Det är en utmaning att få till en bra rumslighet för att kompensera känslan av att vara observerad då förhållandet ofta är liten gård och höga fasader. Att få till stora växtvolymen för att ta ner skalan är många gånger en utmaning i och med underbyggda gårdar som gör det omöjligt att få till tillräckligt jorddjup för stora träd och buskar.¹⁷
- **Ljudnivå.** Ljuden från barnens utelek förstärks av fasaderna som ger ekoeffekter. Detta upplevs ofta som störande ljud för boende. Personalen riskerar att begränsa barnen/eleverna i verksamheten då de försöker undvika att störa grannarna. Vegetation i form av exempelvis fasadgrönska, träd och buskar kan minska buller.
- **Sol och skugga.** Det kan vara svårt att få till ett bra mikroklimat med växlande sol och skugga. Huskropparna kan lägga vissa delar av gården i ständig skugga. Även för mycket sol kan bli ett problem på en kringbyggd gård i och med att svalkande vindar inte når in samt att värmeöar bildas av många hårdgjorda ytor. Skuggeffekter av stora träd är svåra att få till, speciellt på underbyggda gårdar.
- **Bebyggelsens utformning.** Då förskole- eller grundskolegård placeras på delad gård med bostäder, universitet eller kontor är det extra viktigt att beakta öppningar i fasader samt lägre byggnadshöjder för att åstadkomma ett bra mikroklimat på gården.
- **Rökfria miljöer.** Rökning är tillåtet i den egna bostaden (även balkong) medan förskole- och grundskolegårdar måste vara rökfria dygnet runt alla dagar i veckan.¹⁸

Förskolegård på bostadsgård leder ofta till brister i kvalitet. Bildkälla: Emelie Brunge, Nyréns.

¹⁷ Underbyggda gårdar innebär gårdar som har exempelvis ett parkeringsgarage under sig. Gården blir då uppbyggd på bjälklag vilket leder till att stora jorddjup är svåra att få till.

¹⁸ Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter 6 kap.

Förutom att uppfylla kravet på fria ska förskolegårdar och skolgårdar även uppfylla en god kvalitet. Årstaparkens förskola är ett gott exempel på en gårdsmiljö med goda kvaliteter. Grönska och lekmiljöer som barnen kan interagera med och påverka, där naturmaterial och löst material är en viktig del av lektbudget, utgör en stor del av gårdens karaktär. Årstaparkens förskola har drygt 40 kvm fria per barn. Bildkälla: Uppsala kommun.

Den här gården saknar många av de kvaliteter som utgör en god utemiljö för barn. Framförallt råder en brist på naturlig grönska och löst material såsom pinnar, kottar och löv. Gården skulle även behöva tydligare zoner för avskildhet och lugn samt vildare lek. Bildkälla: Emelie Brunge, Nyréns.

Krav på friytans storlek

Definition av friyta

- Med friyta avses ytan som barnen/eleverna kan använda på egen hand vid utevistelse.
- Friytan ska ligga i direkt anslutning till den eller de entréer som barnen använder för att ta sig in och ut på gården från verksamhetens lokaler.

Beräkning av friyta

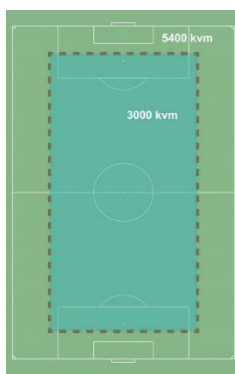
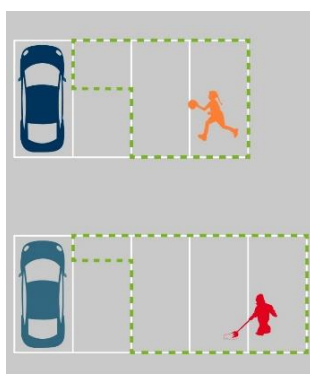
Vid beräkning av friytans storlek gäller följande:

- Förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt ytor för lastning och lossning är otillgängliga för barnen och ingår därmed inte i friytan.
- Takterrasser innebär att barnen har en begränsad tillgång till ytan och betraktas därför som kompletterande ytor och ingår därmed inte i friytan.
- I tidiga planeringsskedan bör man lämna utrymme för att friytan minskar under projektets gång. Friytekravet ska uppfyllas vid färdigställande av gården.

Om kraven på friyta ej kan uppnås ska omlokalisering ske.

Friyta per barn/elev och sammanhållen storlek på friyta

Bedömningen av tillräckligt stor friyta bör ta hänsyn både till friytan per barn/elev och till den totala storleken på friytan.¹⁹ Forskning visar att 3000 kvm är ett minsta mått oavsett storlek på barngrupp. På en gård som är mindre kan en barngrupp få svårt att utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov. Friyta per barn/ elev styr graden av slitage och möjligheten att använda naturliga material på gården. Studier visar att det går en gräns mellan 20-30 kvm/barn där man får möjlighet att utan risk för omfattande slitage ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden. Därför innehåller riktlinjens krav på friyta både ett mått på antal kvadratmeter per barn/elev och ett mått på sammanhållen friyta.

I Boverkets publikation "Ge plats för barn och unga!" anges 30 kvm friyta per elev för grundskolor och 40 kvm friyta per barn för förskolor som rimliga ytmått. Detta motsvarar ca 2,5 respektive 3 parkeringsplatser. Forskning visar att den totala storleken på friytan helst bör överstiga 3000 kvm, vilket motsvarar drygt hälften av en fotbollsplan. På en gård som är mindre, oavsett antal barn, kan en barngrupp få svårt att utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov. Källa: Boverket 2015. Illustration: Helena Eriksson/Sland, Boverket Gör plats för barn och unga!

¹⁹ Boverket (2015). Gör plats för barn och unga!

Beskrivning av zonindelningen

Förutsättningar i form av tillgång till yta och planeringsvillkor skiljer sig åt mellan olika områden inom kommunen. För att möta dessa olika förutsättningar är friytekraven för utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun indelade i tre zoner:

Zon 1 – Innerstaden

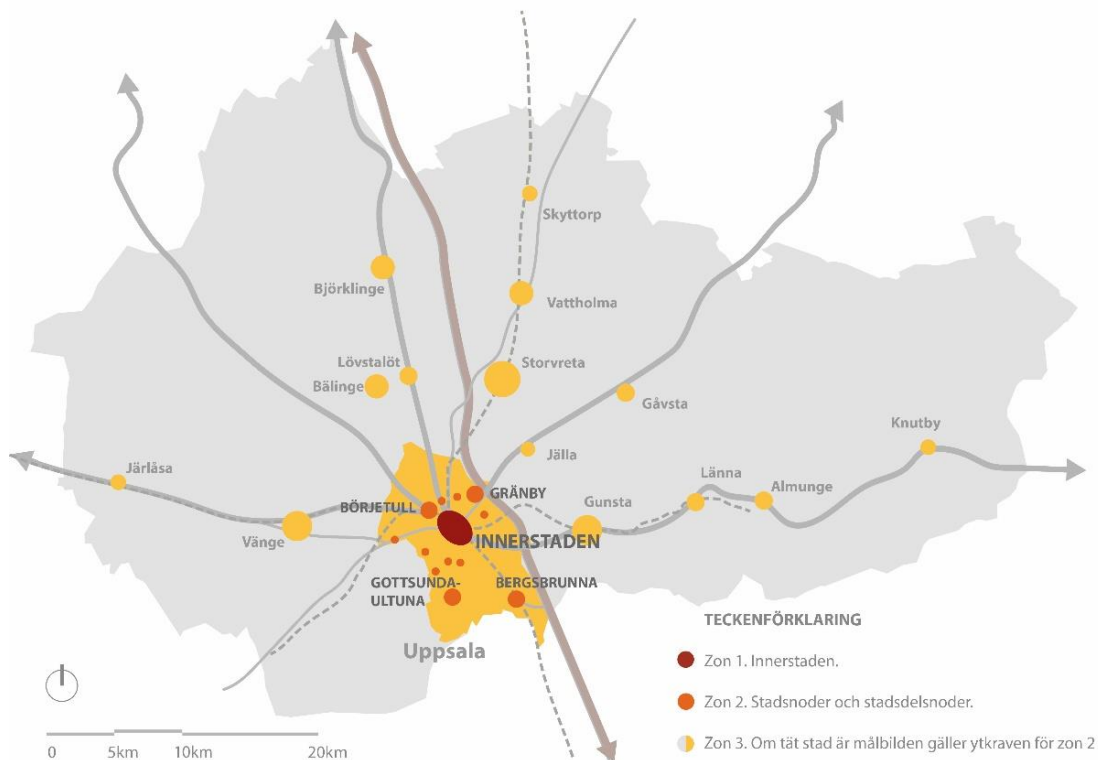
Zon 2 – Stadsbebyggelse där tät stad är målbilden

Zon 3 – Övriga områden inom kommunen

Varje zon har friytekrav anpassade efter förutsättningarna inom zonen.

Genom att erbjuda olika krav beroende på läge i kommunen möjliggörs att riktlinjen i sin helhet följs och att gårdarna därmed blir utformade för att erbjuda barn och unga goda utemiljöer.

ZONINDELNING UPPSALA KOMMUN

En översiktlig kommunkarta som visar zon 1, 2 och 3 samlat. Förutsättningar i form av tillgång till yta och planeringsvillkor skiljer sig åt mellan olika områden inom kommunen. För att möta dessa olika förutsättningar är friytekraven för utemiljö vid förskolor och grundskolor i Uppsala kommun indelade i tre zoner. Illustration: Uppsala kommun.

Zon 1 - Innerstaden

I innerstaden är möjligheterna begränsade att hitta nya ytor för förskolor och grundskolor på grund av den täta befintliga bebyggelsestrukturen. Nedanstående friytekrav är resultatet av avvägningar mellan de befintliga förutsättningarna i en tät befintlig stadsstruktur och barn och ungas rätt till en god utemiljö. Det är samtidigt en ambitionshöjning mot tidigare gällande praxis. Se illustration nedan för utbredning.

Krav på gårdskvaliteter gäller alltid.

Förskola

- Minimikravet är 20 kvadratmeter per barn vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 2000 kvadratmeter bör eftersträvas.²⁰
- För förskolor förlagda i kvarter kombinerade med bostäder, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m. och med 80 barn eller färre gäller inte kravet på sammanhållen friyta.

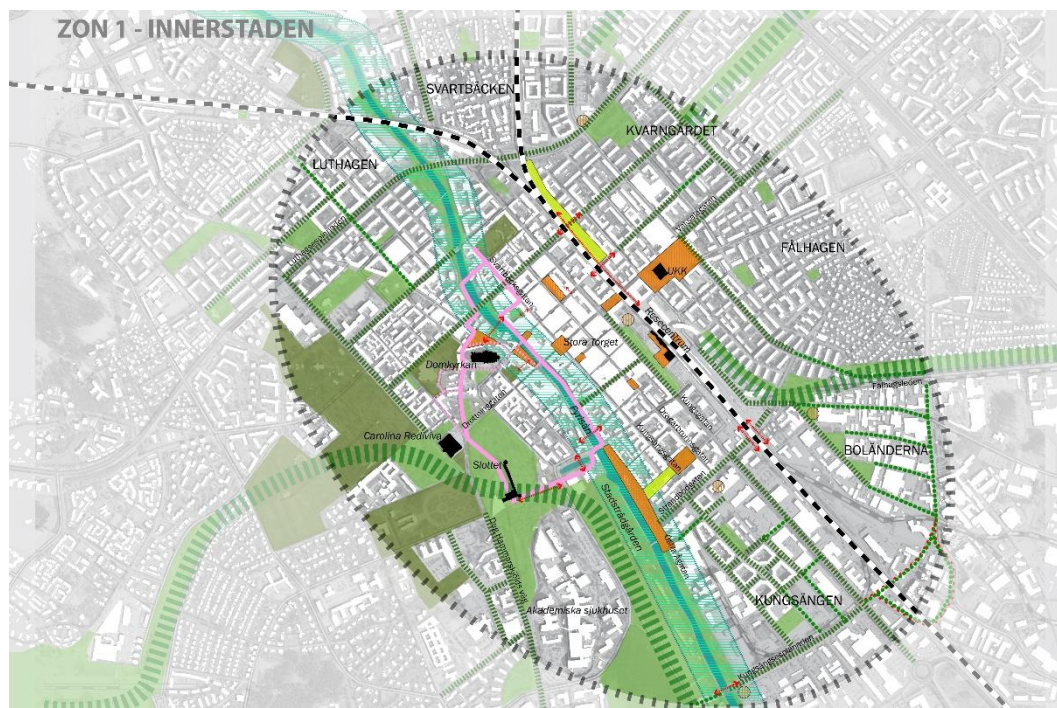
I undantagsfall kan avsteg från friytekravet göras. Extra stora åtgärder krävs i dessa fall för att säkerställa kraven på goda gårdskvaliteter.

Minimikrav: 15 kvm/barn.

Lokaliseringskrav: Närhet till park med lekfunktioner. Parkgränsen ska finnas inom 300 meters gångavstånd.

Grundskola

- Minimikravet är 15 kvadratmeter per elev vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.²⁰
- Ett totalt friytemått på 15 000 kvadratmeter kan accepteras.

Zon 1 - Innerstaden. Inom innerstaden sätter tät befintlig bebyggelse gränser för möjligheterna att få till friyta. Illustration: Uppsala kommun, Innerstadsstrategin.

²⁰ En sammanhållen yta innebär i detta fall att ytan har en samlad form och att inre staket saknas.

Zon 2 – Stadsbebyggelse där tät stad är målbilden

I riktlinjen klassas stadsdelar där tät stad är målbilden, som zon 2-områden. Uppsala kommun beräknas växa med ungefär 130 000 invånare fram till 2050. De allra flesta av dessa kommer att bo i Uppsala tätort. Det innebär att ca 60 000 bostäder kommer att byggas inom befintliga tätorten och i helt eller delvis nya stadsdelar, de flesta utpekade som antingen stadsnoder eller stadsdelsnoder i Uppsala kommuns översiktsplan.

Friytekraven för zon 2 gäller framförallt inom dessa stadsdelsnoder samt stadsnoder. Kravet gäller även inom befintlig stadsstruktur samt i områden utanför tätorten i de fall där tät stad är målbilden. Se illustration nedan för utbredning.

Krav på gårdskvaliteter gäller alltid.

Förskola

- Minimikravet är 30 kvadratmeter per barn vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.²¹
- För förskolor förlagda i kvarter kombinerade med bostäder, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m. och med 80 barn eller färre gäller inte kravet på sammanhållen friyta.

Grundskola

- Minimikravet är 20 kvadratmeter per elev vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.²¹
- Ett totalt friytemått på 15 000 kvadratmeter kan accepteras.

Zon 3

Friytekraven för zon 3 gäller i hela Uppsala kommun förutom i de områden som innefattas av zon 1 och 2. Se illustration nedan för utbredning.

Krav på gårdskvaliteter gäller alltid.

Förskola

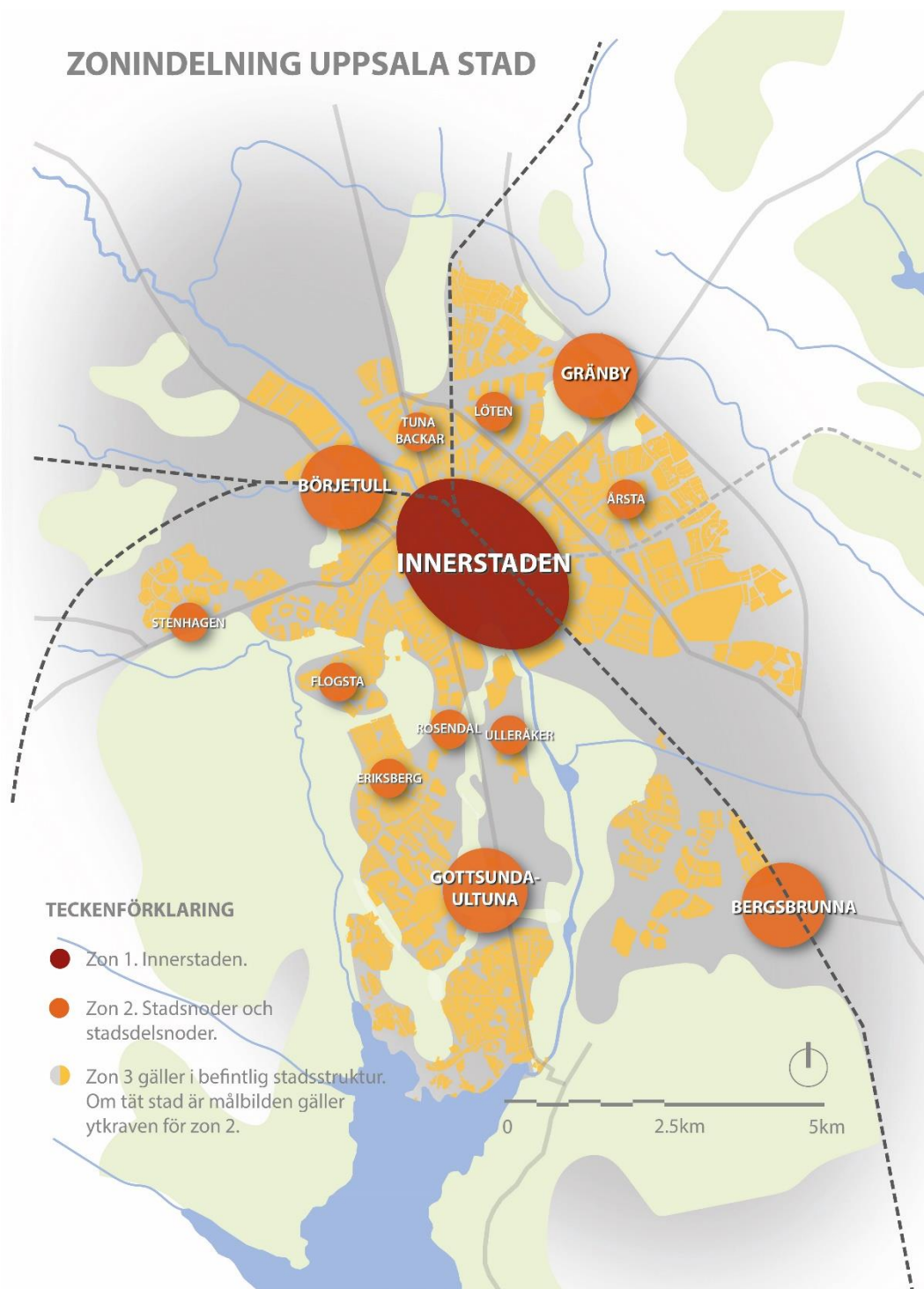
- Minimikravet är 40 kvadratmeter per barn vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.²¹
- För förskolor förlagda i kvarter kombinerade med bostäder, äldreboenden, kontor, universitetslokaler m.m. och med 80 barn eller färre gäller inte kravet på sammanhållen friyta.

Grundskola

- Minimikravet är 30 kvadratmeter per elev vid färdigställande av gården.
- En minsta sammanhållen friyta på 3000 kvadratmeter bör eftersträvas.²¹
- Ett totalt friytemått på 15 000 kvadratmeter kan accepteras.

²¹ En sammanhållen yta innebär i detta fall att ytan har en samlad form och att inre staket saknas.

ZONINDELNING UPPSALA STAD

Friytekraven för zon 2 - Stadsbebyggelse där tät stad är målbilden, gäller framförallt inom stadsdelsnoder samt stadsnoder (orangemarkerade områden). Friytekraven för zon 3 gäller inom befintlig stadsstruktur (gula områden). I de fall där tät stad är målbilden gäller friytekraven för zon 2. Illustration: Uppsala kommun.

Slitage och material kopplat till friyta per barn

Friytans storlek styr graden av slitage och vilka material som är möjliga att använda. Ju större friytan per barn är desto mindre blir slitaget och desto större blir möjligheterna att använda naturliga material och att nyplanterade träd och buskar överlever. Studier visar att det går en gräns mellan 20 och 30 kvm per barn/elev där man får möjlighet att utan risk för omfattande slitage ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden.

Ex. Gjutformens förskola, Luthagen

10 kvm per barn/elev

Hårdgjorda ytor och konstmaterial.

1. Lek

Ex. Frodeparkens förskola, centrum

20 kvm per barn/elev

Hårdgjorda ytor och konstmaterial.
Inhånad grönska.

1. Lek
2. Rollek, oprogrammerade ytor

Ex. Jumkils förskola

30 kvm per barn/elev

Möjlighet till gräsytor och naturmaterial.

1. Lek
2. Rollek, oprogrammerade ytor
3. Utepedagogik
4. Naturliga material och växter
5. Vissa ytor för ekosystemtjänster som ex dagvatten-hantering, temperatur-reglering, UV-skydd mm och viss avskildhet.

Ex. Årstaparkens förskola

40 kvm per barn/elev

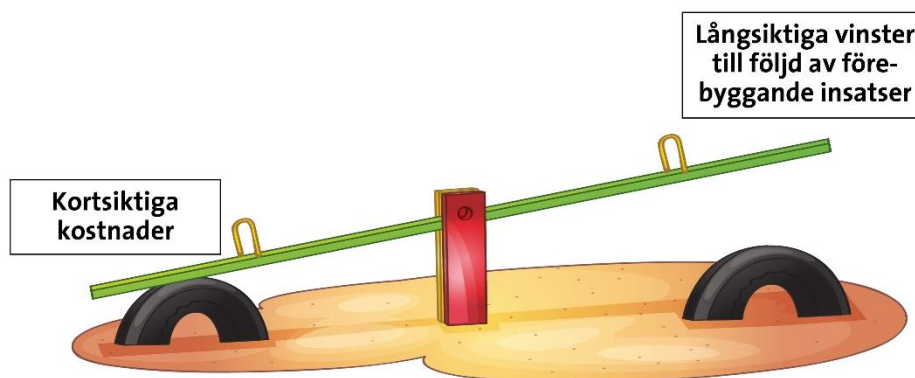
Gräsytor, större sammanhängande naturpartier och odling.

1. Lek
2. Rollek, oprogrammerade ytor
3. Utepedagogik
4. Naturliga material och växter
5. Större sammanhängande ytor med naturmark för flertalet ekosystemtjänster som ex dagvattenhantering, temperatur-reglering, UV-skydd mm
6. Zoner för avskildhet, lugn och återhämtning

Utemiljöns betydelse

En nationell kartläggning presenterad av Boverket våren 2018 visar att svenska skol- och förskolegårdar krymper.²² De skolgårdar och förskolegårdar som byggs idag är många gånger insprängda i en tät stadsbebyggelse vilket innebär avvägningar mellan olika markanvändningar. Väl tilltagna friytor för förskole- och grundskolebarn hamnar lätt i skymundan.

Då avväganden ska göras mellan att säkerställa utemiljöer av tillräcklig storlek och god kvalitet gentemot kostnadstäckning och lönsamhet, väger oftast det senare tyngst. Detta trots att forskningen visar att rymliga utemiljöer av god kvalitet för barn och unga bidrar till bättre hälsa och livskvalitet. Att synliggöra de långsiktiga samhällsekonomiska vinsterna av att planera för utemiljöer av god kvalitet för barn och unga, kan bidra till att dessa frågor får en större tyngd.

Då avväganden ska göras mellan att säkerställa utemiljöer av tillräcklig storlek och god kvalitet gentemot kostnadstäckning och lönsamhet, väger oftast det senare tyngst. Detta trots att forskningen visar att rymliga utemiljöer av god kvalitet för barn bidrar till bättre hälsa och livskvalitet. Illustration: Barnombudet i Uppsala län.

Att arbeta med utemiljöer vid förskolor och grundskolor enligt denna riktlinje är ett sätt att satsa resurser på tidiga insatser. Det innebär ett förebyggande arbete som utgår från ekonomisk långsiktighet och social hållbarhet. Vinsten blir minskade kostnader i ett senare skede eftersom tidiga förebyggande insatser är ekonomiskt lönsamma för samhället och för kommunen.

Långsiktiga, positiva konsekvenser av denna riktlinje beskrivs i den följande texten. För en utförligare konsekvensbeskrivning, se Boverkets konsekvensbeskrivning.²³

²² Statistiska centralbyrån (2018). *Grundskolor och friytor: Nationell kartläggning och uppföljning av grundskoleelevers tillgång till friytor 2014 - 2017*.

²³ Boverket (2015). *Konsekvensutredning för Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*.

Utemiljöns betydelse för barn och ungas utveckling och hälsa

Att planera för utemiljöer av god kvalitet vid förskolor och grundskolor är en av flera åtgärder för att säkra goda levnadsvillkor för barn och unga i Uppsala kommun. För att åstadkomma detta krävs bland annat kunskap om vilka parametrar som har betydelse för barn och ungas hälsa och utveckling.

En sammanfattning av senare tids forskningsresultat kring utemiljöns och utevistelsens positiva betydelse för barn och ungas hälsa och välbefinnande finns i Boverkets vägledning *Gör plats för barn och unga!* Sammanfattningen beskriver att lek och vistelse i gröna och rymliga utemiljöer är av stor vikt för barn och ungas:

- kroppsuppfattning
- psykosociala utveckling
- motoriska utveckling
- koncentrationsförmåga
- inlärningsförmåga

Två grundläggande kvaliteter som särskilt betonas är att en god utemiljö för barn och unga bör innehålla grönska samt ha en väl tilltagen storlek. Studier visar att en sammanhållen yta på minst 3000 kvm är ett rimligt mått för att en god lekmiljö ska uppnås. Vid den storleken på friyta uppstår mer rörelse och spring i barnens lek.²⁴

Studier visar att en sammanhållen yta på 3000 kvm är ett rimligt mått för att en god lekmiljö ska uppnås. Vid den storleken på friyta uppstår mer rörelse och spring i barnens lek. Bildkälla: Uppsala kommun.

²⁴ Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!*

Förskolegårdar och skolgårdar av god kvalitet utgör viktiga hälsofrämjande miljöer för barn och unga. Forskning visar att fysisk aktivitet och vistelse i gröna miljöer bidrar till många hälsofördelar. Det handlar om positiva effekter för kropp, själ, skolprestation och motorisk utveckling.²⁵ För barn och unga är denna effekt extra viktig eftersom de befinner sig i en fas i livet då hjärnan och kroppen formas. Ett starkt skelett som kan hålla livet ut måste byggas upp före puberteten. En stark benstomme skapas genom snabb acceleration och att stanna tvärt. Något som kräver stora ytor. Forskning visar att barn som har övervikt i förskoleåldern i många fall är överviktiga även i vuxen ålder. Förebyggandet av fetma och benskörhet har stor framtida betydelse för folkhälsan.²⁶

Samtidigt visar en ny svensk undersökning att stillasittandet bland barn ökar och bara tre av tio fyraåringar når upp till WHO:s rekommendation gällande rörelse. Ännu värre ser det ut för flickor i skolålder, där endast drygt två av tio rör sig tillräckligt. Siffrorna för pojkar i motsvarande åldrar är drygt fyra av tio.²⁷ Den psykiska ohälsan bland barn och unga ökar och det upptäcks riskfaktorer för levnadsrelaterade sjukdomar allt lägre ner i åldrarna.²⁸

Rörelse och motion är kraftfulla friskfaktorer för att förebygga bland annat fetma och psykisk ohälsa. Därför har skolgårdar och förskolegårdar ett viktigt uppdrag idag - att erbjuda barn och unga den livsviktiga naturkontakten och aktiviteten. Något som de ofta inte får i övrigt under veckorna. Se faktaruta 3. Studier har påvisat sambandet mellan utemiljöns kvalitet och graden av utevistelse. Ju högre kvalitet som utemiljön har i form av grönska och lek miljöer, desto mer tid är barnen aktiva på gården.²⁹ Vegetationsytor har i undersökningar visat sig vara könsneutralt kodade. På gårdar med grönska och vegetation av naturkaraktär leker barn mer tillsammans, oavsett kön.³⁰

FAKTARUTA 3

Eftersom rörelsefriheten för barn och unga drastiskt minskat de senaste decennierna och platser för barn försvinner när lekplatser tas bort, friytor bebyggs och barns transport till fots och per cykel minskar, får skolgården och förskolegården en större betydelse. De blir de utemiljöer som barn har störst chans att utnyttja i vardagen.

Ge plats för barn och unga, Boverket 2015, sid 22.

Det finns även en koppling mellan graden av spontan fysisk aktivitet och tillgång till mycket vegetation i form av träd och buskar, på stora kuperade ytor. Även UV-exponeringen är lägre hos barn som har tillgång till utemiljö med mycket vegetation och stora kuperade ytor, trots att de i studien spenderade mer tid ute än de barn med sämre gårdar.³¹ Regleringen av kroppstemperaturen hos barn är inte lika stabil som hos vuxna. Det är därför viktigt att barn har möjlighet att själva söka upp svala, skyddande platser i utemiljön. Studier av urban grönska har visat att växtlighet sänker lufttemperaturen och även minskar halten av luftföroreningar samt reducerar buller.³²

Det har även visats att barn på förskolegårdar med goda kvaliteter i form av rymliga, gröna och varierade miljöer har ett hälsosammare BMI och sover bättre på natten än förskolebarn som har tillgång till utemiljöer av sämre kvalitet.³³

²⁵ Hagströmer, Maria. *Hur mycket fysisk aktivitet behöver barn och ungdomar?* Karolinska Institutet.

²⁶ Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!*

²⁷ Nyberg, Gisela. *Få unga rör sig tillräckligt.* Karolinska Institutet

²⁸ Hagströmer, Maria.

²⁹ Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!*

³⁰ Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!*

³¹ Stockholms läns landsting (2005). *Scamper.*

³² Värdering av ekosystemtjänster av urban grönska. Mistra Urban Futures.

³³ M Söderström mfl. *The quality of the outdoor environment influences childrens health – a cross sectional study of preschools.*

I detta sammanhang är det också viktigt att notera att barn och unga rör sig allra minst på fritiden. Därför är samnyttjandet, att väl fungerande skolgårdar finns tillgängliga på kvällar och helger, också något som kan vara till stor nytta för folkhälsan.

Utöver planeringen av skolgårdar med tillräcklig yta och god kvalitet är det även viktigt att kommunen tar ett helhetsgrepp och planerar för trygga, säkra och gena skolvägar. En god och effektiv lokalisering av skolor kan få stor påverkan på trafikarbetet, för barn och ungas hälsa och välbefinnande, samt ökar deras självständighet och orienterbarhet.

Rörelse och motion är kraftfulla friskfaktorer för att förebygga bland annat fetma och psykisk ohälsa. Därför har skolgårdar och förskolegårdar ett viktigt uppdrag idag - att erbjuda barn och unga den livsviktiga naturkontakten och aktiviteten. Något som de ofta inte får i övrigt under veckorna. Bildkälla: Uppsala kommun.

Utemiljöns betydelse för barn och ungas lärande

Utemiljön vid förskolor och grundskolor är av vikt både för barn och ungas hälsa och utveckling samt som pedagogiskt verktyg.

Generellt sett leder fysisk aktivitet i form av utökad rörelse och naturkontakt under skoldagen till positiva effekter på inlärningsförmåga och skolprestationer. Forskning kring lärande visar på en rad positiva effekter då gården används som en del i undervisningen:

- Undervisning utomhus leder till att elever presterar bättre i skolarbetet och till ökad måluppfyllelse i det pedagogiska arbetet. Utomhusvistelsen innebär också naturliga möjligheter till fysisk aktivitet och naturkontakt som indirekt bidrar till förbättrade skolresultat.³⁴
- Utomhus är barn och elever delaktiga och kan handgripligen och med alla sinnen erfara det som lärs ut. När hela kroppen är engagerad skapas mer bestående minnen och det skapas en djupare förståelse.³⁵
- Utomhuspedagogik kan med fördel användas för att skapa meningsfull undervisning genom att visa på sammanhang, ge kunskaper inom hållbar utveckling samt visa på sambandet mellan teori och praktik.³⁶

Kännetecknande för en bra gård för pedagogik är en mångfald av rumslighet och sinnesintryck samt att det finns grönska med naturkaraktär.³⁷

*När hela kroppen är engagerad skapas mer bestående minnen och det skapas en djupare förståelse.
Bildkälla: Uppsala kommun.*

³⁴ Faskunger, J., Szczepanski, A. och Åkerblom, P. (2018). *Klassrum med himlen som tak. En kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan.*

³⁵ Skolhusgruppen (2014). *Skolans och förskolans utemiljöer. Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö.* Skolhusgruppen, Movium, Arkus.

³⁶ Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!*

³⁷ Ernekrans, Maria (2011). *Skolgården som lärandeum. Vad kännetecknar en bra skolgård för utomhuspedagogik?* Göteborgs universitet.

Läroplanen för både förskola och grundskola anger kunskap om natur och miljö som mål. Verksamheternas möjligheter att förlägga utomhusundervisning utanför förskole- och skolområdet är dock begränsade. Det är därför viktigt att gården kan stödja den pedagogiska verksamheten genom att erbjuda ändamålsenliga utemiljöer för utomhusundervisning. Av den anledningen är det relevant att säkerställa tillräckligt stor friyta av god kvalitet i anslutning till de byggnader där skol- och förskoleverksamhet bedrivs. På så sätt kan rimliga förutsättningar skapas för att bedriva regelbunden utomhusundervisning och även för att skapa en flexibilitet genom möjligheten att flytta ut verksamheten vid behov.

Gården kan ge förutsättningar att visa exempelvis hur man anlägger rabatter och odlingsland, hur man snickrar, bygger in ekosystemtjänster, tar hand om dagvatten och solenergi eller på andra sätt använder skolgården som inspirationsexempel för ett hållbart samhälle.

Inslag av utomhusundervisning främjar koncentrationsförmågan och förbättrar arbetsminnet jämfört med när elever undervisas helt eller till stor del inomhus. Bildkälla: Uppsala kommun.

Att erbjuda förskolebarn och skolelever en utemiljö av bra kvalitet innebär med andra ord att grundlägga för bättre folkhälsa och att erbjuda goda och jämlika uppväxtvillkor för barn och unga. Se faktaruta 4.

Kunskapen om vikten av utemiljöer med god kvalitet för barn och unga finns väl dokumenterad. Det som återstår är att på allvar införliva det värdet i planeringen.

FAKTARUTA 4

Att investera i barns utveckling är en av de viktigaste vägarna till social hållbarhet och minskade skillnader i hälsa och utbildning. Barnets bästa ska alltid sättas i första rummet.

*Mål och budget för Uppsala kommun.
Inriktningsmål 4.*

Bildkälla: Uppsala kommun.

Källor

- Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. BFS 2011:5.
- Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*.
- Boverket (2015). *Konsekvensutredning för Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*.
- Boverket (2015). *Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*.
- Ernekrans, Maria (2011). *Skolgården som lärandeum Vad kännetecknar en bra skolgård för utomhuspedagogik?* Göteborgs universitet.
- Faskunger, J., Szczepanski, A., Åkerblom, P. (2018). *Klassrum med himlen som tak. En kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan*. Linköpings universitet.
- FN (2013). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa sätt i främsta rummet*. FN:s kommitté för barnets rättigheter.
- Hagströmer, Maria. *Hur mycket fysisk aktivitet behöver barn och ungdomar?* Karolinska Institutet.
- M Söderström, C Boldemann, U Sahlin, F Mårtensson, A Raustorp, M Blennow (2012). *The quality of the outdoor environment influences childrens health – a cross sectional study of preschools*.
- Mistra Urban Futures. *Värdering av ekosystemtjänster av urban grönska*.
- Mål och budget 2021 med plan för 2022 - 2023*, Uppsala kommun.
- Naturvårdsverkets riktvärden för buller på skolgård från väg- och spårtrafik: NV-01534-17.
- Nyberg, Gisela. *Få unga rör sig tillräckligt*. Karolinska Institutet.
- Plan- och bygglag (2010:900)
- Skolhusgruppen (2014). *Skolans och förskolans utemiljöer. Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*. Skolhusgruppen, Movium, Arkus.
- Statistiska centralbyrån (2018). *Grundskolor och friytor: Nationell kartläggning och uppföljning av grundskoleelevers tillgång till friytor 2014 - 2017*.
- Stockholms läns landsting (2005). *Scamper, förskolemiljöer och barns hälsa*.
- Sveriges kommuner och landsting (2016). *Mer åt fler på lekplatsen*.
- Uppsala Vatten, *Riktlinjer för utsläpp av dagvatten från fastighetsmark*.
- Översiktsplan Uppsala kommun 2016.

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>

<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/Frisk-luft/Precisering-av-Frisk-luft/>

Bilaga 1 - Användning av riktlinjen

Riktlinjen utgör en samlad bild av Uppsala kommuns krav på friytors storlek och kvalitet vid förskolor och grundskolor. De huvudsakliga användarna av riktlinjen samt det tillhörande planeringsverktyget är kommunala tjänstepersoner inom Uppsala kommun, kommunala bolag samt byggaktörer.

Tjänstepersoner inom Uppsala kommun

Uppsala kommuns *Process för samhällsbyggnadsprojekt* är ett verktyg för att skapa sammanhållna och kvalitetssäkrade projekt. Processen innebär stöd för att arbeta i alla skeden, allt från översiktsplanering, fördjupade översiktsplaner och planprogram till detaljplanearbete, bygglov, anläggning samt överlämnande till förvaltning. Riktlinjen ska användas som planeringsunderlag i alla delar av samhällsbyggnadsprocessen. Följande ska särskilt tas hänsyn till i de olika planeringsstadierna:

Översiktsplan och tematiskt planeringsunderlag

Under arbetet med översiktsplanen analyseras behov av förskolor och grundskolor i relation till den framtida befolkningsutvecklingen. Det är viktigt att ha kunskap om riktlinjen i arbetet med översiktsplanen. Översiktsplanen kompletteras med ett tematiskt planeringsunderlag med inriktning på att peka ut lämpliga ytor för förskolor och grundskolor. Målet är att långsiktigt kunna bevaka ytor samt att möjliggöra en planreserv för förskolor och grundskolor. Följande är väsentligt att ha med sig i arbetet med planeringsunderlaget:

- Tillräckligt stor friyta samt närhet till grönområde ligger till grund för lokaliseringförslagen.
- Befintlig naturmark och vegetation samt topografi är viktiga kvalitetsfaktorer då olika ytor vägs mot varandra.

Fördjupad översiktsplan och planprogram

I arbetet med fördjupade översiktsplaner och planprogram ska planeringsunderlag, som visar lämpliga ytor utifrån behov av kommunala lokaler för det aktuella området, tas fram. Följande är viktigt att ha med sig i arbetet:

- Tillräckligt stor friyta samt närhet till grönområde ligger till grund för lokaliseringen av förskolor och grundskolor.
- Storlek på friyta samt närhet till grönområde säkerställs.
- Lämna utrymme för att friytan minskar under projektets gång. Friytekravet ska uppfyllas vid färdigställande av gården.
- Behov av idrottshall på fastigheten ska beaktas och tas hänsyn till.
- Förskole- och grundskolegårdar ska i första hand placeras på egna tomter men kan kombineras med bostadskvarter, äldreboenden, kontor, universitetsområden m.m.
- Befintlig naturmark och vegetation inventeras och tas hänsyn till. Stora trädvolymerna är särskilt värdefulla.
- Luft- och ljudkvalitet samt goda sol och skuggförhållanden beaktas.
- Trygga, säkra och gena skolvägar eftersträvas.
- Möjligheter till samnyttjande säkerställs genom att fastighetsstaben involveras i arbetet. Samnyttjande kan dock inte säkerställas i planeringen utan är en uppgörelse mellan fastighetsägare och hyresgäst.

Detaljplaner

Under detaljplanearbetet preciseras markanvändningen inom fastigheten. Byggnaders placering samt friytans storlek regleras. I detaljplanen kan även naturmark och vegetation skyddas.

- Under dialogen med byggaktörer i detaljplaneskedet överlämnas riktlinjen samt information om planeringsverktyget. Detta för att tidigt i processen tydliggöra de kvaliteter som granskas i bygglovsskedet. Riktlinjen presenteras även för byggaktörer i ett tidigt skede inför planbesked och planuppdrag.
- Planeringsverktyget används som planeringsstöd.
- Naturmark och befintlig vegetation inventeras tidigt i planprocessen och ligger sedan till grund för skolgårdens utformning.
- Naturmark, befintlig vegetation samt sol- och skuggförhållanden tas hänsyn till vid placering av byggnader och friyta.
- Ny tillkommande bebyggelse ska utformas med hänsyn till befintliga naturvärden.
- Särskilt värdefull naturmark kan regleras med planbestämmelser. Bevarandet av naturmark ska tydligt framgå i planbeskrivningen.
- Reglera bygg rätt på sådant sätt att tillräckligt stor friyta säkerställs.
- I ett tidigt skede beakta ytor för förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt last och lossning, för att säkerställa tillräckligt stor friyta.
- Lämna utrymme för att friytan minskar under projektets gång. Friytekravet ska uppfyllas vid färdigställande av gården.
- Förskole- och grundskolegårdar ska i första hand placeras på egna tomter men kan kombineras med bostadskvarter, äldreboenden, kontor, universitetsområden m.m.
- Detaljplanen ska säkerställa att det går att ordna tillgängliga utemiljöer i ett senare skede.
- Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor, ska hänvisas till i planbeskrivningen.
- Planen ska utformas på ett sätt som skapar möjlighet till samnyttjande. Beslut om samnyttjande kan dock inte regleras i detaljplan utan är en uppgörelse mellan fastighetsägare och hyresgäst.

Bygglov

Bygglov söks av byggaktören genom att bygghandlingar lämnas in till bygglovsavdelningen. Den slutgiltiga bedömningen av friytans storlek samt gårdskvaliteter görs i samband med bygglovshandlingen.

Under bygglovsgranskningen används ett planeringsverktyg för att säkerställa tillräckligt stor friyta samt godkänd gårdskvalitet i enlighet med riktlinjen. Se sidan 32.

Byggaktörer och kommunala bolag

Detaljplan

Se punkter för detaljplan ovan.

Projektering

I projekteringsfasen tas detaljerade planer fram för utformningen av utemiljö och byggnader.

- Riktlinjen samt planeringsverktyget (se sidan 32) ska användas av byggaktörerna som underlag då gårdar utformas inför bygglovsprövningen.
- Naturmark och befintlig vegetation inventeras och integreras i utformningen av gårdsmiljön. Stora trädvolymen är särskilt värdefulla.
- Skötsel och användbarhet för verksamheten ska tas hänsyn till.

Bygglov

Bygglov söks av byggaktören genom att bygghandlingar lämnas in till bygglovsavdelningen. Den slutgiltiga prövningen av friytans storlek samt gårdskvaliteter görs i samband med bygglovshandlingen.

Befintlig vegetation och naturmark är viktiga kvalitetsfaktorer som ska säkerställas tidigt i planeringsprocessen och i ett senare skede integreras i gårdens utformning. Bildkälla: Uppsala kommun.

Planeringsverktyget

För att säkerställa denna riktlinje gällande friytekrav, gårdskvalitet och lokalisering finns ett planeringsverktyg. Planeringsverktyget underlättar handläggning och kvalitetssäkring i tidiga planeringsskeden samt i bygglovsskedet. Verktöget används även vid planering av nya förskolor och grundskolor.

Verktöget visar vilka kvaliteter i utemiljöns utformning och innehåll som är viktiga att uppnå, säkerställer storlek på friyta samt kraven på lokalisering. I verktöget ges även vägledning kring inhämtande och tillvaratagande av barn och ungas egna åsikter.

Implementering

Riktlinjen kommer att genomföras successivt. Följande gäller:

- Riktlinjen ska följas vid start av nya detaljplaner.

Övergångsbestämmelser:

- Detaljplaner som pågår följer den praxis som gällde vid planstart.
- Bygglov i gällande detaljplaner följer den praxis som gällde vid planens framtagande.
- Lokalförsörjningsplanens utredningsprojekt utreds med mål att följa riktlinjen.

Bilaga 2 - Utemiljö, lärande och lek i läroplanerna

Läroplan för förskolan

Hållbar utveckling samt hälsa och välbefinnande

Barnen i förskolan ska få förutsättningar att utveckla en allsidig rörelseförmåga genom att ges möjlighet att delta i fysiska aktiviteter och vistas i olika naturmiljöer. Utbildningen ska ge barnen möjlighet att uppleva rörelseglädje och därigenom utveckla sitt intresse för att vara fysiskt aktiva. Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen, både utomhus och inomhus och i varierande miljöer. Utbildningen ska ta tillvara barnens nyfikenhet samt utmana och stimulera deras intresse för och kunskaper om natur, samhälle och teknik.³⁸

Lek är grunden för utveckling, lärande och välbefinnande

För barn är det lek i sig som är viktigt. I lek får barnen möjlighet att imitera, fantisera och bearbeta intryck. På så sätt kan de bilda sig en uppfattning om sig själva och andra människor. Lek stimulerar fantasi och inlevelse. Lek kan också utmana och stimulera barnens motorik, kommunikation, samarbete och problemlösning samt förmåga att tänka i bilder och symboler. Därför är det viktigt att ge barnen tid, rum och ro att hitta på lekar, experimentera och uppleva.³⁹

Läroplan för grundskolan

Idrott och hälsa

Genom undervisningen ska eleverna utveckla förmågan att vistas i utemiljöer och naturen under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om risker och säkerhetsfaktorer i samband med fysiska aktiviteter och hur man agerar i nödsituationer.⁴⁰

Natur och samhälle

Människans beroende av och påverkan på naturen och vad detta innebär för en hållbar utveckling. Ekosystemtjänster, till exempel nedbrytning, pollinering och rening av vatten och luft. Djurs, växters och andra organismers liv. Fotosyntes, förbränning och ekologiska samband och vilken betydelse kunskaper om detta har.⁴¹

³⁸ Citat ur: *Läroplan för förskolan, Lpfö 18*, sid 9.

³⁹ Citat ur: *Läroplan för förskolan, Lpfö 18*, sid 8.

⁴⁰ Citat ur: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11*, sid 47.

⁴¹ Citat ur: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11*, sid 166.

Stadsbyggnadsförvaltningen
Minnesanteckningar

Handläggare:
Sara Rytta
2020-06-24

Sammanfattning av inkomna synpunkter av nämndöverläggningar

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor behandlades som överläggningsärende i följande nämnder:

PBN:	28 maj
MHN:	10 juni
KTN:	11 juni
IFN:	15 juni
GSN:	16 juni
UBN:	17 juni

Inledning

Under nämndturnén har arbetsgruppen fått ett fint mottagande av samtliga nämnder och återkommande fått kommentarer om ett ambitiöst och väl genomfört arbete. Det har även varit glädjande att alla nämnder visat stort engagemang för frågan och för barns bästa. Alla nämnder har även välkomnat att nya riktlinjer för barns utemiljö vid grundskola och förskola tas fram.

En fråga som återkommit är hur ytkraven är definierade för det som i riktlinjen kallas zon 2 - ny stadsbebyggelse där tät stad är målbilden. Man känner en oro för att många av de nya förskolor som kommer att byggas kommer att ha ett lägre krav än 40 kvm per barn. Kommentarererna gäller framförallt de områden där man bygger helt nya bostadsområden eftersom man där har chans att göra rätt från början. En större förståelse finns för att redan bebyggda områden med hög täthet, exempelvis inom innerstaden, måste ha ett lägre satt krav.

Positiva omdömen:

- En otroligt välbearbetad och välillustrerad handling och presentation.
- Ett efterlängtat ärende och det är positivt att det kommer fram. Ytor för barn är viktiga och vi är skyldiga att investera i deras välmående.
- Riktlinjen innebär en klar förbättring utifrån barns behov och perspektiv.

- Bra att riktlinjen även lyfter kvaliteter och miljöfrågor som konstmaterial, dagvatten och ekosystemtjänster.
- Bra att barns egna perspektiv tas med i planeringsverktyget.
- Det är bra och viktigt att samlokalisering för nyttjande av skolgårdar kvällar och helger lyfts i riktlinjen.
- Barn är inte en kostnad de är en investering!

Synpunkter på ytkrav

- 1. Man anser att Boverkets rekommenderade ytkrav bör gälla. Det finns förståelse för vissa avsteg, typ zon 1. Men motstånd mot att helt nya områden ska dra ner på kraven och inte sikta mot boverkets rekommendationer då forskning säger att detta är det bästa för barnen. De områden utanför tät stad, som får 40 kvm, har många gånger redan god tillgång till natur i sin närhet.**

Svar: Boverket anger själva i publikationen Ge plats för barn och unga! att det är viktigt att kommuner själva tar fram egna riktlinjer utifrån lokala förutsättningar.

Vi är angelägna om att komma i mål för att våra planeringsprocesser ska bli bra. Vi började med olika värden och önskemål. Vi har haft många diskussioner och gjort kompromisser utifrån att det råder markbrist i de centrala delarna av staden. Resultatet vi kommit fram till är kopplat till kommunens ekonomi och det vi bedömt som realistiskt. Vi har gjort bedömningen att det i de flesta fall inte är realistiskt att ha grundkravet i stadsdelsnoderna.

Det stämmer att de flesta förskolor som byggs i Uppsala framöver kommer att ligga på 30 kvm per barn, men man får inte glömma att även det är ett bra mått. 30 kvm innebär möjlighet att få till gröna ytor med naturmaterial och många funktioner rymts. Det är dessutom ett mått som överstiger det som varit praxis inom kommunen de senaste åren nuvarande riktlinjer. Minst 3000 kvm är också en viktig yta. Det är viktigt att jobba både med mått för totala ytan och yta per barn.

- 2. Det finns en oro att undantagen blir regel då det har hänt förr och att många barn går miste om 40 kvm.**

Svar: Zon 2, där tät stad är målbild – gäller framförallt inom stadsdelsnoder och stadsnoder och blir i övrigt en bedömning utifrån enskilda projekts förutsättningar och kräver levande samtal inom projekten.

30 kvm är ett ytmått som är bra och kan rymma de flesta kvaliteter som krävs för att skapa en bra gård.

För att ge en större tydlighet samt undvika att skapa en diskussion om avvikelser byter vi namn från grundkravet till zon 3.

- 3. Det är oklart om zon 2 endast gäller stadsnoderna eller även resten av staden. Förslag framförs att inte benämna det avvikelser utan ha olika grundkrav för olika områden.**

Svar: Vi gör en ändring av benämningen. Grundkravet blir istället zon 3. Detta är mer rättvisande och ger en tydligare bild av de olika ytkraven.

- 4. Man är tveksam till 80 barn eller färre som gräns för undantag om minsta sammanhängande yta. Det innebär att många barn kommer att ha mindre än de rekommenderade 3000 kvm. Fyra avdelningar är precis under 80 barn och det är en vanlig storlek på förskola. Är det bra för 80 barn att vara på 1600 kvm? Då tittar man på det bostadsekonomiskt men inte samhällsekonomiskt. Är vi beredda att ta den konsekvensen?**

Svar: Nytt förslag till undantag formuleras för att endast gälla förskolor förlagda i bostadskvarter. Kravet på sammanhängande yta gäller då inte, endast ytkrav per barn.

Riktlinjen innebär ändå en förbättring mot tidigare år då man ofta landat i 10 kvm per barn i motsvarande lägen.

Då förskolor har egna gårdar gäller fortsatt 3000 kvm sammanhängande yta, alternativt 2000 kvm för zon 1.

- 5. Riktlinjen har fokus på innerstaden och tätorten. Förtydliga vad som gäller utanför staden. Det finns innerstadskvaliteter även utanför i vissa områden. Zon 2 bör även täcka ytterområden och kransorter.**

Svar: Zon 2 kan även gälla utanför tätorten i de fall tät stad är målbilden. Vi förtydligar detta i dokumentet, vi kompletterar även med hela kommunkartan.

- 6. Vilken procentsats av totalen försvinner med kompletterande ytor, för enkelhet vid tidiga skeden.**

Svar: Riktlinjen anger att ytkraven ska gälla vid färdigställande för att undvika att ytan finns i ett tidigt skede men äts upp under projektets gång och hamnar under ytkravet i slutprodukten. Vi kommer under hösten att arbeta fram en mall för att säkerställa friyta från tidiga skeden till färdigställande. Detta kommer att säkerställas i planeringsverktyget.

- 7. Förskolebussens inverkan på gårdsstorleken?**

Svar: Vi har inte tagit med denna fråga i riktlinjen eftersom den nu utreds på Fastighetsstaben. Förskolebussar kan få betydelse och vara en viktig fråga, framförallt för innerstaden. En svårighet kan vara att vändplan är utrymmeskrävande och ytan som går till denna riskerar att innebära minskad gårdsstorlek. Verksamhetsmässigt fungerar förskolebussar bra då dessa barn är på förskolan innan kl 9 på morgonen och efter kl 15 på eftermiddagen. Dessa tider är det färre barn på förskolan så risken för trängsel är liten.

- 8. Möjlighet att förlägga förskolegårdar i anslutning till universitets- eller kontorsområde.**

Svar: Det är en bra lösning och vi lägger till en beskrivning av en sådan lösning i riktlinjen.

Synpunkter på gårdskvaliteter

9. Måste man inte göra en barnkonsekvensanalys?

Svar: Vi har bemött detta genom att utifrån diskussion med Barnombudet i Uppsala län göra vissa justeringar i riktlinjedokumentet samt i missivet. Det handlar om att förtydliga hur barns egna åsikter kommer till tals. En barnkonsekvensanalys består dels av barns behov definierat utifrån forskning, dels barns egna åsikter i frågan. Riktlinjen utgör den första delen. Barns egna åsikter tas i beaktande i planeringsverktyget.

10. Kan tak vara en bra yta för att skapa mer utrymme för gårdar?

Svar: Tak har visat sig vara problematiska ytor för utemiljöer vid förskola och grundskola då det är en utsatt plats gällande framförallt solinstrålning och vind. Tak är inte heller tillgängliga för barnen att nyttja själva utan pedagoger på grund av säkerhetsrisken. Detta begränsar barnens rörelsefrihet och strider mot definitionen av vad som tillåts att räknas som friyta. Snö innebär också ett problem för tagårdar eftersom man ännu inte har löst hur man hanterar det.

11. Ekonomiska konsekvenser – siffror knutna till regionen eller för Uppsala kommun?

Svar: Frågan är ställd till Peter Bergsten, Uppsala universitet som levererade siffrorna.

12. När grundskolegårdar planeras för samnyttjande och användning av allmänheten kvällar och helger, måste kostnader för drift och underhåll fördelas.

Svar: Samnyttjandemodell tas fram just nu av Fastighetsstaben och kommer att arbetas fram under hösten. Den beskriver en modell för samfinansiering.

13. Ta med konsten och ha kontakt med avdelningen för offentlig konst då man gestaltar gårdarna. De har mycket att tillföra i samråd med barn.

Svar: Detta görs redan idag vid nyproduktion. Vi tar med frågan i planeringsverktyget så det även kan komma på tal vid reinvesteringar.

14. Tänk på att inte alla barn lockas av fotbollsplaner utan att andra typer av stimulans till fysisk aktivitet och även intellektuellt skapande utomhus bör finnas. Möjlighet till fri lek och skapande är viktigt, inte bara för de minsta, det är giltigt till 12 år minst.

Svar: Fritidsverksamheten har aktiviteter som är skapande och som inte är sport och det är viktigt att de kan använda ytan. Stimulans till fysisk aktivitet som inte endast handlar om fotboll när man om man följer kraven på gårdskvaliteter som riktlinjen anger. Naturmiljöer stödjer den typen av lek där barn jobbar med sin fantasi. Riktlinjen lyfter bevarad naturmark eller nyskapad växtlighet av naturkaraktär som viktiga inslag på gårdarna. Vi kommer även att lyfta detta i planeringsverktyget.

15. Hanteringen av befintliga gårdar som rustas, hur säkerställs det att man använder verktyget?

Då kommunen har rådighet ska verktyget användas. Enskilda fastighetsägare ska informeras att de bör använda verktyget. Avdelningen systemstöd inom utbildningsförvaltningen ska ha tillgång till riktlinjen och länk till verktyget för att vidareförmedla till privata aktörer. Denna fråga tas med i implementeringsprocessen.

Justeringar i dokumenten

Beslutsdokumentet:

- Grundkravet ändras till zon 3.
- Undantag från sammanhängande yta tillägg: Endast gällande för förskolor förlagda i bostadskvarter.
- Förtydliga att Zon 2 kan även gälla utanför tätorten i de fall tät stad är målbilden
- Tillägg: möjlighet att förlägga förskolegårdar i anslutning till universitets- eller kontorsområde.
- Förtydliga att barns egna åsikter tas i beaktande i planeringsverktyget.

Fördjupningsdokumentet:

- Karta över hela kommunen läggs till.

Dokumentet Ekonomiska konsekvenser:

- Är 16 mnkr kostnaderna för alla sju regioner, dvs hela sjukvårdsregionen? Eller är det bara för region Uppsala? Förtydliga vad det är för kostnad som vi jämför med, eftersom det övriga är skrivet ur ett kommunperspektiv. Frågan är sänd till Peter Bergsten, Uppsala universitet, som tillhandahöll siffrorna.

Att ta med i planeringsverktyget

- Gården som resurs för fritidsklubbarnas verksamhet.
- Inte bara fotboll som stimulans till fysisk aktivitet.
- Konst med även i reinvesteringsprojekt.
- Vi kommer under hösten att arbeta fram en mall för att säkerställa friyta från tidiga skeden till färdigställande. Detta kommer att säkerställas i planeringsverktyget.

Att ta med i implementeringsprocessen

- Hanteringen av befintliga gårdar som rustas, hur det säkerställs att man använder verktyget. Då kommunen har rådighet ska verktyget användas. Enskilda fastighetsägare ska informeras att de bör använda verktyget. Avdelningen systemstöd inom utbildningsförvaltningen ska ha tillgång till riktlinjen och länk till verktyget för att vidareförmedla till privata aktörer.

Förvaltning eller nämnd eller enhet
Minnesanteckningar

Handläggare:
Sara Rytta

Sammanställning av nämndöverläggningar angående riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskola och grundskola

Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor behandlades som överläggningsärende i följande nämnder:

PBN: 28 maj
MHN: 10 juni
KTN: 11 juni
IFN: 15 juni
GSN: 16 juni
UBN: 17 juni

Minnesanteckningar från plan- och byggnadsnämnden

Datum: 2020-05-28

Tid: 16.00

Lokal: Teams

Deltagare från projektgruppen

Elisabet Jonsson, Lotta Wikegård, Sara Rytta

Mötespunkter

1. Presentation Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

E: Information. Ekonomiperspektivet. Förankrat på tjänstemannanivå, koncernledning och ordförandenivå. Nu information i berörda nämnder och samlar synp. Mål beslut i kommunstyrelsen i september.

L+E: Dragning av bildspelet.

2. Synpunkter från nämnden på efterföljande diskussion

Therese

Många detaljplaner startar i höst – tanke hur dessa kan komma att innefattas av riktlinjen trots beslut senare. Svar: Vi närmar oss dem redan nu i de dp som startas. Mjukstartar nu. Vill i mål i september. Svar från Torsten Livion: De hinner inte bli ärenden innan riktlinjen godkänns.

Zonering. Allt som inte omfattas av zon 1 och 2, är det grundkravet? Svar: Ja. Där tät stad är målbild – blir i en del fall en bedömning utifrån enskilda projekts förutsättningar och kräver levande samtal inom projekten.

Vad är anledningen till 3000 kvm, så pass högt? Svar: Det är ett krav på minsta sammansatta yta satt utifrån forskningsresultat. Det finns undantag. För 80 barn eller färre gäller inte krav på 3000. Inom innerstaden – zon 1 gäller minst 2000 kvm.

Miljöpartiet

Efterlängtat ärende. Positivt att det kommer fram. Saknar hur man ska hantera de förskolor och grundskolor som redan finns.

En idé är att arbeta in en koppling till e-barnungdom i det digitala planeringsverktyget. Med info även om storleken på förskolegård. Föräldrar får då tydlig indikation på om förskolan har bra friyta.

Mange Björklund. Vänsterpartiet.

Problemiskt att så stor del av staden inte följer grundkravet utan omfattas av undantagen inom zonerna.

Anders

Det är en svår gränsdragning med 80 barn vilket ändå är väldigt många barn. Svårt för den delen. Sammantaget väldigt bra riktlinje som även lyfter fram kvaliteter. Lyfter gummiasfalt och andra miljöfrågor bra.

Sebastian

Mått på 3000 kvm och stlk på fsk enheten.

Finns diskussion om hur stora förskolor som är lämpliga? Svar: 4 avdelningar minst för att få ekonomi i det. Gäller både privat och offentliga.

Stor del i enlighet med avsteg. Olyckligt att utforma riktlinjen som avsteget är det normala. Det borde tydligare beskrivas vad som händer om man har 20, 30 osv.

Karin Ericsson

Riktlinjen fokuserar bara på staden. Otydligt vad som gäller utanför tätorten. Förtydliga vad som gäller. Svar: Grundkravet gäller i hela kommunen. Zon 2 kan även gälla utanför tätorten i de fall tät stad är målbilden.

Ingenting om förskolebussens inverkan på gårdsstorleken. Detalj i sammanhanget.

Svar:

Mange

Instämmer i kritiken mot att kravet på 3000 kvm försvinner för 80 barn eller färre. 4 avdelningar är precis under 80. Det är en vanlig fsk storlek. Kritisk till 80 som gräns.

I vilka skeden gör man ett avsteg? Svar: Vi har tittat på befintlig riktlinje och försökt hantera utfallet att det blivit minimikrav och mindre. Måste ha zonerings för att ha olika minimikrav för tydlighet och lättolkat för alla parter.

Det måste framgå tydligare att man tvingas att först pröva mot grundkravet. Bra skrivning i utb förv skrivelse. Svar: Se om vi kan förtydliga detta under ”användning av riktlinjen”.

Kristina Solid

Problem att inte äger riktlinjen. Bra synp kommer fram nu. KS beslutar. Bra om vi fyller på med våra farhågor. Är detta en remiss? Annars bra med en tydligare riktlinje. Svar: Detta är ett överläggningsärende som tar hänsyn till synpunkter inför KS. Svar Mats Norrbom: Gemensam beredning. Ingen remiss.

Ingela Ekrelius

Håller med Sebastian om konsekvenser med mindre gårdar. Håller även med Mange om att man bör komplettera texten med exempel från text från utb nämnden.

Karin Ericsson

Jättebra om grundkravet gäller utanför staden. Men det finns innerstadskvaliteter även utanför i vissa områden. Zon 2 bör även täcka ytterområden och kransorter. Svar: Vi lyssnar in, kan behöva komplettera med hela kommunkartan.

Anders

Knäckfråga. I bilagan om ekonomiska konsekvenser. Kortsiktiga kostnader och långsiktiga vinster. Är det bra för 79 barn att vara på 1600 kvm? Då tittar man på det bostadsekonomiskt men inte samhällsekonomiskt. Är vi beredda att ta den konsekvensen? Bygga högre för att få in ytor? Inte bra med så högt antal barn som ger utrymme för undantag från ytkravet.

3. Sammanfattning av de största frågorna

- Fokus på innerstaden och tätorten. Förtydliga vad som gäller utanför staden. I övriga orter. Finns även innerstadskvaliteter i vissa kransorter. Vad gäller där?
- Olyckligt att avstegen framhålls som normen. Förtydliga att grundkravet gäller överallt i hela kommunen och att man först måste pröva mot grundkravet

innan avsteg görs. Det borde tydligare beskrivas vad som händer då man sänker kravet till 20 och 30 osv.

- 80 barn är en hög gräns för undantag om minsta sammanhängande yta. Man har tittat på det bostadsekonomiskt men inte samhällsekonomiskt. Vad blir konsekvensen av 79 barn på 1600 kvm och är vi beredda att ta den konsekvensen?

Minnesanteckningar från miljö- och hälsoskyddsnämnden

Datum: 2020-06-10

Tid: 16.00

Lokal: Teams

Deltagare från projektgruppen

Elisabet Jonsson, Lotta Wikegård, Anja Korpi Kardell, Sara Rytter

Minnesanteckningar

4. Presentation Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

E: Mål att skapa goda uppväxtmiljöer för barn och unga. Uppdrag knutet till BoP programmet. Att barn och ungas behov beaktas i styrdok för fysisk planering. Det är de det här dok svarar mot.

Fs gårdar minskar och ohälsa ökar. Dok är en ambition att vända den trenden.

Olika delar i kommunen har olika bedömning, spretat. Tanken är att riktl ska vara kommunövergripande så att alla kan ställa sig bakom och ha samma målbild.

Komma fram till storlek och god kvalitet.

Bef riktl baseras på rek 30 40, för några år sedan infördes ett minsta ytkrav 20 kvm om närhet till park. Detta minimikrav har blivit en regel. Har även hamnat under den. Detta måste vi ändra på.

Notering: presentationen – ska det stå avsteg eller avvikelser? Ska vi ha med vid färdigställande?

5. Synpunkter från nämnden på efterföljande diskussion

Elias: Märklig process att det inte är ett formellt remissärende.

Att bygga den södra stadsdelen kommer att kosta mkt, så 300 milj inv för att få rimliga skolgårdar är rimligt.

Inte "tät stadsdel" som ambition. Dör alla trivs, särskilt barn. Vänder oss emot formuleringen och begreppet tät stad. Zon 1 redan bebyggelse ok att dra ner kvm. Men

att målbild gör att 40 är omöjligt ej ok. Snarare planera det som vetenskapen säger att barnen behöver. Inte dra ner.

Svar: Från ÖP, där utpekade stadsnoder. Förtäta för att förstärka service och kollektivtrafik.

Anette: Satsa på barnen, naturlig miljö. Funktion för övriga invånare. Ekologisk oas, temperaturreglering, vattenhantering, gagnar hela staden. Inte spara på barnens ytor.

Ordf: Gemensam syn i nämnden att ytor för barn är viktiga. Skyldiga att investera i deras välmående. Innehåller mkt bra. Krav på kvalitet bra. Orolig för undantag som blir regel. Sett tidigare att det blir så och under. Särskilt zon 2 med nya områden som inte har bebyggelse att ta hänsyn till.

Svar: Zon 2, tror att 30 blir regel. Förflyttar från 20. Att bli under 20 – har utgått från 20 utan att räkna in övriga behov som knapar på lekytan. 20 i tidigt skede har minskat i ett slutskede.

Boverkets riktlinjer bör gälla. Förståelse för vissa avsteg, typ zon 1. Men jobbigt att helt nya områden ska dra ner på kraven.

Kerstin: Väldigt mkt bra har lyfts fram, kvalitet ex. Klar förbättring utifrån barns behov och perspektiv. Men tittar på bilden mellan 20, 30, 40. Hur försvara att så många går miste om 40? Därför har den här nämnden den inriktningen att ha barnets bästa för ögonen. Landar då i grundkravet. 40 har också många gånger tillgång till natur i sin närhet. Viktigt att den yta de har ska vara så nära entrén som möjligt.

Magnus: Instämmer i tidigare talare. Speciellt oroande då ser hur gjutformens förkola. Planerar en bebyggelse där vi får göra avsteg. Offrar barnen. Har ju poängterat att de behöver plats att röra på sig speciellt i tidig ålder. Att tillåta avsteg då vi planerar en ny stad, ställer oss tveksamma till det. De flesta i denna nämnd är väl överens om att detta är problematiskt. Eget barns fsk, går till park varje dag. Men i nyplanerade områden. Grindstugan ex, helt nytt som inte kan leva upp till kraven. Barn är inte en kostnad de är en investering!

Svar: 10 kvm säger vi absolut nej till. Säger att de flesta framöver kommer att ligga på 30 kvm per barn. Bättre än Frode och Grindstugan. Ett steg framåt. 3000 kvm är också en viktig yta. Barn kan få upp hastigheten ex. Jobba både med minsta möjliga yta och med kvm per barn.

Anja: Flika in att för att ge större tyngd, hoppas att de spelar roll att de tas i KS, tidigare återremitterades. Spelar roll hur nybyggnad har blivit.

Ordf: Barnens synp jättebra att de är med i verktyget.

Okänd röst: Jättebra att man har yta och innehåll och hälsoperspektivet som sitter ihop. Grundkravet är norm och de andra undantag.

Ordf: i grunden positiva, men oroliga för avvikelserna och att det utnyttjas för hög grad.

6. Sammanfattning av de största frågorna

- Oro att avstegen får mycket plats och att många barn kommer att gå miste om 40 kvm.
- Oro att undantagen blir regel utan prövning mot grundkravet innan.

Minnesanteckningar från kulturnämnden

Datum: 2020-06-11

Tid: 11.05 – 11.23 dragning. 11.23 – 11.42 diskussion/kommentarer

Lokal: Teams

Deltagare från projektgruppen

Elisabet Jonsson, Lotta Wikegård, Anja Korpi Kardell, Mikael Franzén, Sara Rytta

Minnesanteckningar

7. Presentation Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

E: Befintlig riktlinje beslutad i utbildningsnämnden och gamla fastighetsnämnden. Nästan alla ligger under 20 kvm. Det här vill vi inte se i framtiden. Ingenting under 20 kvm och närma oss 30 och 40 kvadrat.

En av orsakerna till att vi hamnat under 20 kvm är utrymmesbrist – därför är lokalisering en viktig del.

Grundskolan som en del av staden, grön och härlig oas som en stadsdelspark för kvällar och helger. Kan inte ha ytor som endast används en del av dagen.

Bostadsgårdar, kan bli konflikt med ex bullerproblematik för de som är hemma hela dagarna. Ex jobbar hemifrån.

15 kvm - skolor rymmer många barn så ytorna blir väldigt stora sammantaget.

Angelägna om att komma i mål. Började med olika värden och önskemål. Det vi ser är en kompromiss. Angelägen om att komma i mål. För att våra planeringsprocesser ska bli bra.

Viktigt att komma in i tidigt skede, att vi hittar lägen med befintlig naturmark, att planera in skolor som en del av stadsdelens grönstruktur.

Notering: Bra om Elisabet minimerar bilden på deltagare som pratat senast. Nere till höger. Täcker en del av bilden annars.

8. Synpunkter från nämnden på efterföljande diskussion

Sten: Samlokalisering viktigt.

Kaitlin: Väldigt många friskolor i min del av Uppsala, ingen gård att tala om, mkt hårdgjort. Blir orolig då tittar på den kvalitet som finns. Det verkar bara vara kommunala som försöker få till en bra utemiljö. Hur ska privata skolor säkerställas då det gäller utemiljön så vinstintresse inte påverkar kvaliteten? Och hur göra med befintliga?

E svar: Riktlinjen gäller även friskolor, den styr framförallt nybyggnad. Men om man gör en stor ombyggnad eller gör en plan intill en förskola som har en dålig utemiljö ska riktlinjen användas. Verktuget vi tar fram kan vara ett stöd för alla befintliga verksamheter i att utveckla sin utemiljö.

Mikael svar: Koppling till KTN är fritidsklubbar, kopplat till stor och bra utemiljö som även är bra för dessa verksamheter. Vill även utveckla skolors utemiljö där behov kvällar och helger möts. Gällande arbetet med strategisk inventering, i det har vi inte glömt kultur och fritid, ingår också i strategisk inventering av ytor.

Artimis: Bra dragning. Medskick - även lägga fokus på att stimulera intellektuellt skapande utomhus, mkt prat om fysisk aktivitet, men viktigt att även få ut barn som inte primärt lockas av fotboll. Ex schack eller fia med knuff, vill uppmana ett sådant fokus i riktlinjen. Tips - att använda sig av Uppsala universitet som samarbetar med andra kommuner om att skapa interaktiva lekplatser. Namn: på chatten. Bra att skolgårdar ska vara öppna för alla så utnyttjas dygnet runt. Offentlig konst, se över hur det kan arbetas in på gårdarna. Det bör stå med att man kan samarbeta med kulturförvaltningen. Använda unga i skapandet av utomhusmiljöer. Prata med konstnärliga utbildningar, estetprogrammet, tävlingar, kan ge input och idéer.

E svar: Fritidsverksamheten har aktiviteter som är skapande och som inte är sport, bra att de kan använda ytan. Naturmiljö är där barn jobbar med sin fantasilek, stödjer den typen av lek med naturmark.

Elisabet Ståhle: Tack för bra dragning. Favoritområde. Vikten av att titta mångsidigt på frågan, BMI osv, men även naturen med utmaningar som är utvecklande, blir bättre i matematik genom att klättra och klänga. Har varit med att ta fram ett antal gårdar där konstnärer varit inblandade, samråd med barn, vad är det som lockar, gegga, hållar, osv, mångsidig stimulans, inte bara fotboll, kompletterande miljöer är viktigt, inte bara för de minsta, giltigt till 12 år minst. Känns jättekul och roligt att det hamnar hos oss i kulturnämnden som har ansvar för fritidsklubbar. Toppen! Avd. för offentlig konst har mkt att tillföra i samråd med barn.

Dick: Samma målsättning som för skolan i övrigt - att kompensera olika hemförhållanden är även viktigt i utemiljön. Upptäckter, eget skapande, ta del av kulturupplevelser, amfiteater ex. kan även användas av stadsdelen, blir driftkostnader att tänka på också.

Patrik Hedlund: Samutnyttjande ställer nya krav och utmaningar, små barn behöver även säkra platser, men ser bra ut på bilden. Offentlig konst - Ramsta förskola bra exempel.

Margareta: Samnyttjande jättespännande och väl värt att ta vara på. Stark koppling till kulturnämnden, hur föder man blivande kulturkonsumenter, möjlighet till lek och fritt

skapande ger ett rörligt intellekt, nyfiken och stark fantasi, hittar där framtidens kulturutövare och användare. Vi lägger grunden i leken, därför är det viktigt.

9. Sammanfattning av de största frågorna

- Gården som resurs för fritidsklubbarnas verksamhet är viktigt att ta med.
- Tänk på att inte alla barn lockas av fotbollsplaner utan att andra typer av stimulans till fysisk aktivitet bör finnas. Möjlighet till fri lek och skapande är viktigt.
- Ta med kosten och ha kontakt med avdelningen för offentlig konst då man gestaltar gårdarna.
- Låt barn vara delaktiga, även från andra håll ex konstutbildningar och estetprogram.

Minnesanteckningar från idrotts- och fritidsnämnden

Datum: 2020-06-15

Tid: dragning 18.15 – 18.33. diskussion/kommentarer 18.33-18.48.

Lokal: Teams

Deltagare från projektgruppen

Elisabet Jonsson, Lotta Wikegård, Mikael Franzén, Sara Rytter

Minnesanteckningar

10. Presentation Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

E: Lokalisering – viktigt att ta med eftersom vi har brist på marktillgång och har haft brist på framförhållning.

Zon 2: utpekade stadsnoder där vi vet att vi kommer att jobba med förtätning. Vill förbättra mot kravet idag.

Reflektion: ska vi nämna övriga ytor som kan bli aktuella för zon 2? Att det är en flexibilitet som kan användas även utanför tätorten Uppsala?

Reflektion: ”se skolgårdar som en stadsdelspark” – uttryck som kan användas i dokumentet?

11. Synpunkter från nämnden på efterföljande diskussion

Erik Boman: Ekonomiska orsaker att göra avsteg fr mark i zon 2. Grundkravet bör väl ändå vara någon sorts mål. Har ni räknat på det?

E: vi har tänkt ej realistiskt att ha grundkravet i de här noderna. Vi har haft många diskussioner och gjort kompromisser. Kopplat till kommunens ekonomi och det vi bedömt som realistiskt.

Erik: Hyckleri att säga att vi har grundkrav som vi i praktiken gör avsteg ifrån i de flesta skolor vi bygger. Endast på landsbygden där det redan finns skog.

E: Ändå en förbättring. Storstora och Fullerö har vi kommande plan som anger 40 kvm.

Erik: Stora krav på samnyttjande. Tom ännu större och nå grundkravet om kan samnyttja.

Karoline Lundström: Inne på samma som Erik, gillar riktlinjen, ambitiöst, anlägger barnperspektiv är bra, slutt och samverkan bra, och samh ek redovisning. Men blir lite av paradox, fastställer vad vi behöver – samtidigt går vi in med att här och här är undantag från det vi vet är barnets behov och som kan främja fri lek och rörelse. Just i zon1 och 2 där man har minst kontakt med naturreservat och trädgårdar. Rullande skolbussar, egentligen inga förskolor i innerstaden. Men realitet en annan såklart. Men obekvämt att bevilja dåliga förskolor. Fråga, kring samnyttjande, låter bra med multifunktionella ytor. Vet att på förskolegårdar och skolgårdar vistas, lite avskilt, ungdomsgång, möjliggör att de kan spela pingis osv med tillåtelse? vad innebär samutnyttjande då det gäller slitage? Har ni räknat på det? Bärbuskar och träd, odling, kan man göra äppelträd istället för andra trädval?

E: får titta vidare på ungdomar även på förskolegårdar. Äppelträd och andra träd som ej klättras i så mkt för frukter för slitage.

Lotta: komma upp i ytor som tål slitage, trycka på grundskolor och inte lika mkt på förskola. Kommer trycka på olika utformningar, så absolut är äppelträd en möjlighet.

Marcus Jansson

Bra till rörelse och natur. Också att ta med sig i nya detaljplaner dessa ytor, ex 11 mannplan och friidrott i anslutning till skola är väldigt värdefullt. Även synkad infrastruktur med p-platser osv.

Micke: Tänker som du säger. Koordinerad strategisk planering och inventering av ytor, synka behov från olika förvaltningar för att skapa sådana effekter med idrott nära skola. Synka innehållet så inte identiskt bredvid varandra, komplettera och stärka varandra.

Okänd: Träna på att ta fram alternativkostnader, fler borde göra det. Bli bättre på.

Okänd: Samnyttjande som gäller. Många goda exempel, ex Tiundaskolan. Aktivitet varje kväll. Medskick, sid 5, användas till lek, rekreation osv. Skolgårdar bör kunna. Kan man skriva SKA?

E: Vi tar med oss det.

12. Sammanfattning av de största frågorna

- Grundkravet bör vara målet och inte gå direkt på avstegen.
- Viktigt att samlokalisering tas hela linan ut och kompletterande ytor som stärker varandra blir resultatet.

Minnesanteckningar från gatu- och samhällsmiljönämnden

Datum: 2020-06-16

Tid: dragning samt diskussion/kommentarer 18.12 - 18.38

Lokal: Teams

Deltagare från projektgruppen

Elisabet Jonsson, Lotta Wikegård, Sara Rytta

Minnesanteckningar

13. Presentation Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

E: Utomhuspedagogik – viktigt att ha möjlighet att flytta ut verksamheten för flexibiliteten, inte minst visas de nu i coronatider.

Reflektion: med något liknande i dok?

Inhägnade buskage, planteringar för Frodeparken ex 20 kvm: med i dok?

Lekbuskage, träd och buskar som klarar sig utan att slitas ner: med under 30 och 40?

E: flytta fram positionerna mot nuvarande riktlinjer för zon 2.

Reflektion: Bildspelet, sammanhållen yta. "Undantag grundskola" rubrik ovanför 15 00 kvm?

Förlorar 290 mkr, 4% av totala intäkterna, mot gällande 20 kvm, bedömt i arbetet med riktlinjerna att detta är rimligt. Med i ek kons denna slutsats?

14. Synpunkter från nämnden på efterföljande diskussion

Fredrik: Lever i ett ganska fantastiskt land att tjänstepersoner arbetar med detta för våra barn. Känns skönt och tryggt som politiker. Har inget annat att erinra.

Jens: Mindre krav på stlk i stadsdelsnoderna, kan förstå det i Gottsunda, Börje, Gränby i viss mån. Men i södra staden bör man kunna ligga på den högre nivån. Ekonomisk prioritering.

Rickard: de pengar vi sparat kan vi lägga på det.

Jonas: Boverket tagit fram riktlinjer ligger på 40 och 30. Samma invändning som Jens. Ny social hållbar, miljö hållbar stadsdel som sydöstra staden, ska då inte frångå de rekommendationer som boverket gett. De stadsdelar som vi inte byggt i än där ska vi inte frångå boverket. Stor yta även funktion för biologisk mångfalden, både djur och växter.

Hilde Klasson: Bra presentation. Delar Fredriks uppfattning. Men även Jens och Jonas. Små gårdar, fundersam på övergångsreglerna. Hur många i förhållande till nya byggnationer. Många, i så fall blir det tokigt? Soc hbht och ytor ska inte föraktas, ska inte tumma på ytorna.

E: Har en planberedskap på ca 8000 bostäder, många har fsk knutna. De kan vi inte stoppa i papperskorgen utan måste genomföra. PBN fokus på dessa frågor de senaste 2 åren. Ex Storvreta har utgått från dessa riktlinjer, 40 kvm per barn. Har smyginfört det i förväg, eftersom det är viktig fråga i nämnden.

Glad att ni värnar om barnen och utemiljön. 30 kvm är också en väldigt bra utemiljö. Kan stå för det och att det är ett stort steg framåt.

Hilde: Forskning SLU, var kan man ta del av den och vilka bedriver?

E: inst. För landskapsplanering, movium, samordnar med yrkeslivet, även riksarkitekten på boverket har lyft detta de senaste åren.

Jonas: Fullerö och Storvreta, då följer ni grundkravet i gamla riktlinjen?

E: Jag och grundkravet i nya riktlinjerna.

15. Sammanfattning av de största frågorna

- Nya stadsdelar borde kunna följa grundkravet till stor del och inte gå rakt på avvikelsekravet.

Minnesanteckningar från utbildningsnämnden

Datum: 2020-06-17

Tid: dragning 17.16 – 17.36 samt diskussion/kommentarer 17.36-18.07

Lokal: Teams

Deltagare från projektgruppen

Elisabet Jonsson, Lotta Wikegård, Anja Korpi Kardell, Sara Rytter

Minnesanteckningar

16. Presentation Riktlinje för utemiljöns yta och kvalitet vid förskolor och grundskolor

17. Synpunkter från nämnden på efterföljande diskussion

Ordf: Fråga kopplat till hyror utb betalar. Hur kopplar till det?

Svar: Ni betalar för byggrätten för byggnad, den förändras inte och er hyreskostnad förändras inte.

När vi planerar att skolgården används för allmänheten hur fördelas kostnader för slitage?

Svar: Uppdrag i mål o budget att stärka samnyttjande i våra ytor. Då måste man också bygga in samfinansiering.

Är även mörkgult zon 2?

Svar: där gäller grundkravet, även allt annat i kommunen. Endast de två mörkare färgerna med cirklar som har avsteg. Om man gör en förtätning inom övriga områden där tät stad är målbild kan zon 2 gälla även där.

Jonas: Hade gärna sett att vi fått ta en tydligare politisk ställning i form av remiss.

Svar: Nu gör vi en överläggning och vi dokumenterar era synpunkter och delgar KS.

Jonas: Angelägna om en god kvalitet i skola och omsorg, utemiljö en liten del av den kvaliteten. Tycker att det är problem då man talar om siffror, stelbent och byråkratiskt. Måste se saker i sitt sammanhang. Naturmark kommer inte att räknas som en del av skolgården om det inte är innanför stängslet. Men viktig att se i ett sammanhang. Samnyttjande är också viktigt och jobbar tillsammans för att förbättra. Inte minst idrottsytor, inte heller del av uteytorna men ligger den i närheten blir den del av barns utemiljö. Svårt att säga att si och så ska en gård se ut utan måste ta hänsyn till omgivningen. Lätt ser på antal kvadrat och utformning, ger förutsättning, men viktigt är hur verksamheten jobbar med den. Olika behov beroende på årskurs och ålder. Hur man använder sin utemiljö. Både yta och innehåll. Personalens engagemang och personaltäthet är viktigt. Lätt att fastna i siffror, kan inte se det isolerat, utan hur det hamnar i praktiken. Ni missar intilliggande parker och naturområden.

Svar: Riktlinjen anger närhet till grönområde som ett lokaliseringskrav. Hänsyn till åldrar och årskurser är viktigt och något som kommer med i planeringsverktyget. Likaså verksamhetens behov.

Ulrik: Genomtänkt och bra underlag till riktlinje. Stort steg framåt. Uppskattar att de använts i föp södra staden. Samnyttjande är vad man måste tänka framöver, tänka till om kostnadsfördelningen. Samnyttjar marken med GSN, inte bara lokalkostnaden som underlag för fördelningen av kostnader. Bra med ekonomisk analys.

Hanna: Intressant, har diskuterat det i olika ärenden. Bra att vi kommer framåt. Framsteg trots att det ser ut som avsteg. Olyckligt om vi har fina riktlinjer som vi inte följer sedan. Vi ska stå för det vi säger. Bättre kvalitet också. Realistiskt är bra men tråkigt att 20 kvm i innerstaden men förstår varför. Grundkravet utgått från boverket bra. Bra saker med kvaliteter, inte bara röra sig men också andra kvaliteter, dagvatten, skuggning, osv. Många bra aspekter som är utanför UBN men viktigt för barns liv. Bra att grundkravet är utifrån boverket. Men oroande hur vi kommer att behandla denna riktlinje med tanke på historien. En fundering. Alltid använda undantaget är inte en huvudregel. Hur se på avstegen – huvudregel för olika områden. Kanske kan tydliggöras. Rädd att det bara blir grundkrav för landsbygden. Zon 1 redan bebyggd och liten, svårt att göra annat än de föreslagna ytkraven. Zon 2, klurigare. Oklart om resten av staden eller endast stadsnoderna. Resten av staden om de säger att det ska vara tätt. Bestäms då av oss själva. Om vi pratar om nya stadsnoder där inget finns bebyggt, om man från början utgår från att plats inte finns är problematiskt. Studiebesök i fsk i Kungsängen, intressekonflikt med grannarna på innergården, rökte ex som man inte vill ha på förskola. Tänka på att den intressekonflikten finns.

Linnea: Väldigt pedagogisk dragning. Glad över ändring av inriktning. Bra att alltid sträva efter så mkt friyta som möjligt. Bättre att bygga på bredden och luftigt. Fsk och skolgårdar är en aspekt på det. Framförallt nya områden i staden. Naturmark sträva efter så mkt naturlig mark som möjligt bra. Vara försiktig med att riva befintlig skog och grönområden som nämnd. Nya kraven, vad är den konkreta skillnaden att se till att de efterlevs?

Svar: Jobb som görs brett i projektgrupp. Stort engagemang i alla nämnder och beslut i KS är planen. Utvärdera att de efterföljs i PBN. Kommer att ha stort fokus, det är en hjärtefråga.

Anja Korpi Kardell: Tidigare återremitterades, ubn har inte mandat över stadsplaneringen. En problematik att de inte följdes. Ekonomi: Elin Lundkvist och Lars Romanus har varit med i det arbetet.

Henry: Barnperspektivet och barnkonventionen. Har barn varit medverkande i planeringen?

Svar: Elisabet nämnde det med de tre boxarna. En av dem handlar om arbetet med restaurering på gårdar, där kommer det att ställas krav på att barn tillfrågas. Kommer att hålla koll på det i den processen.

Agneta: Hur tänker hantera gamla skolgårdarna som är i ganska dåligt skick. Kommer det att bli upprustning?

Svar: Inte per automatik, men däremot då skolfastigheter restaurerar. Glömt bort gården innan, nu måste gårdarna komma med. Riktlinjen kommer att ligga till grund för det arbetet.

Susanne: bra riktlinje, bra text, bra arbete. Har problem i centrala staden väldigt små gårdar. Behov av fler förskolor i centrala staden. Tittar ni framåt och vad kan man se för lösningar där man inte kan få gårdar i närheten av verksamheten? Tex förskolegårdar på tak eller förskolebussar som tar barnen till annat ställe? Hur tänker man framåt där det är besvärligt?

Svar: I första hand måste vi jobba med viljan och framförhållning. Även lösning med förskolebussar är intressanta, men absolut inte omöjligt, handlar om vilja och att planera i förväg.

Jonas: Kommer säkert yrka remiss så fick en bredare ansats att lämna synpunkter. Instämmer med Susanne, måste titta på detta med kreativa glasögon. Kan inte få till i vissa lägen för hårda krav. Villaförskolor. Är inte 3000 kvm. Men bra exempel på förskolor insprängda i vanliga boendemiljöer.

18. Sammanfattning av de största frågorna

- Kostnadsfördelning vid samnyttjande.
- Zon 2 bör kunna ha grundkravet då vi bygger helt nytt.
- Kreativa alternativ för innerstaden med exempelvis förskolebussar bör studeras.